

Research Paper

A Sociological Study of Marivan's Non-Governmental Organizations: From Demandingness and Enlightenment to Identity Politics

Hamed Shiri ^{*1} , Mehdi Ghaderi² , Sahar Kohnepooshi³

¹ Assistant Professor, Department of Sociology, Payame Noor University, Tehran, Iran, h.shiri@pnu.ac.ir

² Assistant Professor, Department of Sociology, Payame Noor University, Tehran, Iran, m_ghaderi@pnu.ac.ir

³ Master's degree in Sociology, Payame Noor University, Sanandaj Center, kohnepooshisahar@gmail.com

10.22080/SSI.2023.25594.2122

Received:

May 28, 2023

Accepted:

August 23, 2023

Available online:

September 19, 2023

Keywords:

Non-Governmental Organization (NGO), Civil Society, Identity Politics, Marivan City

Abstract

Objectives: Non-governmental organizations (NGOs), as emerging phenomena in response to the inefficiency of the private and public sectors and the requirements of the development discourse in the second half of the 20th century, have expanded and today, they play an undeniable role in participatory development and democracy as one of the most important actors of civil society. In this context, this article aims to study the non-governmental organizations in Marivan through the statements have published by these organizations during the last decade. The theoretical statement of the subject is formulated by referring to the theories of civil society, social capital, and the theory of new social movements. **Methods:** this study has been carried out in a documentary way using the content analysis technique. The unit of analysis consists of the statements published by several NGOs in Marivan between 2012 and 2021. **Results:** According to the findings, most of the statements were published collectively and jointly, and the environmental, scientific, social, and cultural NGOs had the highest contribution in it. "Environment", "women" and "civil society" are the topics that have the most importance and priority for NGOs. The tone of the statements shows a demanding (critical) position from government institutions and playing an enlightened role towards society. Another important result of this article is the predominance of identity politics and in other words the politicization of NGOs affected by Kurdish identity. **Conclusion:** It can be argued that Marivan's NGOs have been able to fulfill the roles and functions expected from civil society organizations properly.

*Corresponding Author: Hamed Shiri

Address: Assistant Professor, Department of Sociology, Payame Noor University, Tehran, Iran

Email: h.shiri@pnu.ac.ir

Extended Abstract

1. Introduction

The growth and expansion of non-governmental organizations (NGOs) in the current era is a reflection of the preference of the community-oriented paradigm over the government-oriented and market-oriented model in advancing the development discourse. (Naderi Khorshidi et al, 2010: 92). As emerging and independent institutions of modern society, non-governmental organizations have multiple functions: according to the theory of Tocqueville (2004) and Habermas (2013), they strengthen the spirit of democracy and help a more rational society by controlling the power of government and forcing it to respond and defend the life of the world. In Inglehart's interpretation (1990), they can be an institutional tool to reach transcendental values, and as reflected in the theory of Touraine (1981) and Castells (1999), by challenging the processes of identification, NGOs redefine the meaning and identity; and finally, according to Putnam's theory (1993) by strengthening social capital they can realize the return to the real community in the era of mass society.

Today, in most countries of the world, non-governmental organizations have quickly become a social force and an inseparable part of contemporary social life. In the meantime, Marivan City in Kurdistan Province has a special place in terms of the diversity and abundance of NGOs and the range of their activities. Institutions that have grown and expanded gradually and with the pioneering of cultural and literary activists in a completely spontaneous manner in recent decades have now become a part of the social identity of this city. An

important part of the positions and actions of Marivan NGOs are reflected in the "statements" that they published individually or jointly during the last decade (2012-2021) and on different occasions. In this framework, the present article, while analyzing the content of "statements" as a reflection of the identity, positions and performance of the NGO, has evaluated the issue of how and with what quality the "statements" reflect social demands and demands and as Mediation institution, how can the relationship of these associations with government institutions and citizens be described and interpreted, and to what extent have they been able to fulfill the roles and functions expected from civil society institutions?

2. Methods

From the methodological point of view, the current research used the "content analysis" technique. The "unit of analysis" in this article was the "statements" published by several NGOs in Marivan individually or jointly in the last decade (2012-2021). 16 NGOs participated in the publication of statements in the mentioned period, and a total of 31 statements were published on different occasions, which were analyzed in total number and in both quantitative and qualitative methods and using the inductive approach. By using the inductive method, first, the data were summarized and described in terms of the topics and general features of the text, and then the general categories were extracted according to the data and partial observations. The text of the statements has been analyzed by extracting and coding the registration units. By regrouping registration units, "categories" were created.

3. Results

According to the findings, most of the statements, i.e., almost 80% of them, were published collectively and jointly, and the environmental, scientific, social, and cultural NGOs had the highest contribution. "Environment", "Women" and "Civil Society" are the topics that have the most importance and priority for NGOs. Taking a stance towards the social issues in Marivan (including pre-modern culture and political participation, illegal construction, and violence against Kolbars), the health crisis in the COVID-19 era, the mother tongue issue, sympathy for the pains and sufferings of Kurds outside Iran, and the formation of charity campaigns were the other social issues reflected in the statement of Marivan NGOs. The tone of the statements shows a demanding (critical) stance against government institutions and playing an enlightened role towards society. Identity politics, in other words, the politicization of NGOs affected by Kurdish identity, is one of the other important results of this article.

4. Conclusion

Based on the findings, it can be argued that despite the plurality and diversity of the activities of the NGOs, their unity and empathy reflect their convergence with the true identity of civil society organizations. The concern of NGOs towards issues such as environment, women, civil society, social issues, health, and the issue of mother tongue is in line with the theoretical demands of Inglehart (1990) and Habermas (2013) who consider the tendency towards transcendental values and quality of life the main goal of the new movements and civil

organizations. In their statements, Marivan's NGOs have addressed both the governing institutions and the society (citizens): adopting a demanding and critical stance against the government; and awareness and enlightenment towards the society. These results support Tocqueville's approach (2004) and also Putnam's theory (1993) about the function of civil associations and non-governmental organizations. While Tocqueville looked at civil associations as an independent eye of the society and a tool to control the power of the government and its accountability, and Putnam considers them as productive and foundational for social development. NGO's tendency toward identity politics is consistent with the idea of people like Touraine and Castells about the emergence and activity of new social movements and civil organizations in contemporary society. Representation of identity may be the result of the marginalization of Kurdish identity in the dominant discourse, which the NGOs define as a possibility and a tool to resist this discursive dominance

It can be argued that in the context of existing conditions, Marivan's NGOs have been able to fulfill the roles and functions expected from civil society organizations properly, and their presence is associated with multiple positive functions and effects. These results logically mean the creation of suitable fields and more possibilities for the quantitative and qualitative development of NGOs' activities and efforts to eliminate and reduce the conditions that may fuel identity politics and uncivil tendencies.

5. Funding

There is no funding support.

6. Authors' contribution

This article is extracted from the MA thesis of Sahar Kohnepooshi. Dr. Hamed Shiri is the supervisor and Dr. Mehdi Ghaderi is the advisor.

7. Conflict of interest

The authors declared no conflict of interest.

علمی پژوهشی

مطالعه جامعه‌شناختی سمن‌های مریوان: از مطالبه‌گری و روشننگری تا سیاست هویت

حامد شیرینی^۱ ID*، مهدی قادری^۲ ID، سحر کهنه‌پوشی^۳ ID

^۱ استادیار گروه جامعه‌شناسی دانشگاه پیام نور، تهران، ایران، h.shiri@pnu.ac.ir
^۲ استادیار گروه جامعه‌شناسی دانشگاه پیام نور، تهران، ایران، m_ghaderi@pnu.ac.ir
^۳ دانش‌آموخته کارشناسی ارشد رشته جامعه‌شناسی دانشگاه پیام نور، تهران، ایران، kohnepooshisahar@gmail.com

doi 10.22080/SSI.2023.25594.2122

چکیده

اهداف: سازمان‌های مردم‌نهاد (سمن) به مثابه پدیده‌های نوظهور در واکنش به ناکارآمدی بخش خصوصی و دولتی و در پاسخ به ملزومات گفتمان توسعه در نیمه دوم قرن بیستم گسترش یافته و امروزه به عنوان یکی از مهمترین بازیگران جامعه مدنی نقش انکارناپذیری در توسعه مشارکتی و دموکراسی ایفا می‌کنند. در این چارچوب مقاله حاضر به مطالعه سازمان‌های مردم‌نهاد شهر مریوان از خلال بیانیه‌هایی می‌پردازد که این نهادها در طول یک دهه اخیر منتشر کرده‌اند. بیان نظری موضوع با بررسی ادبیات موجود و با استناد به نظریه‌های جامعه مدنی، سرمایه اجتماعی و نظریه جنبش‌های اجتماعی جدید صورت‌بندی شده است. روش: این مطالعه به شیوه اسنادی و با کاربرد تکنیک تحلیل محتوا به اجرا درآمده است. واحد تحلیل بیانیه‌هایی است که تعدادی از سمن‌های مریوان در فاصله ۱۳۹۱ تا ۱۴۰۰ منتشر کرده‌اند. یافته‌ها: بر طبق یافته‌ها عمده بیانیه‌ها به صورت جمعی و مشترک منتشر شده و سمن‌های محیط زیستی، علمی، اجتماعی و فرهنگی بیشترین مشارکت را در آن داشته‌اند. «محیط زیست»، «زنان» و «جامعه مدنی» موضوعاتی است که بیشترین اهمیت و اولویت را برای سمن‌ها دارد. لحن بیانیه‌ها بیانگر موضع مطالبه‌گرانه (انتقادی) از نهادهای حکومتی و ایفای نقش روشننگرانه نسبت به جامعه است. سیاست هویت و به عبارتی سیاسی شدن سمن‌ها متأثر از هویت‌کردی از دیگر یافته‌های مهم این مقاله است. نتیجه‌گیری: به طور کلی سمن‌های مریوان در بستر شرایط موجود توانسته‌اند نقش‌ها و کارکردهای مورد انتظار از سازمان‌های جامعه مدنی را به خوبی ایفا کنند.

تاریخ دریافت:

۷ خرداد ۱۴۰۲

تاریخ پذیرش:

۱ شهریور ۱۴۰۲

تاریخ انتشار:

۲۸ شهریور ۱۴۰۲

کلیدواژه‌ها:

سازمان مردم‌نهاد (سمن)،
سازمان غیردولتی، جامعه
مدنی، سیاست هویت، مریوان

* نویسنده مسئول: حامد شیرینی

آدرس: استادیار گروه جامعه‌شناسی دانشگاه پیام نور، تهران، ایران
ایمیل: h.shiri@pnu.ac.ir

۱ مقدمه و بیان مسأله

رشد و گسترش سازمان‌های غیردولتی^۱ یا سازمان‌های مردم‌نهاد (سمن) در عصر حاضر بازنمای رجحان پارادایم جامعه‌محور بر الگوی دولت‌محور و بازارمحور در پیشبرد گفتمان توسعه است. تجارب کشورهای توسعه‌یافته و در حال توسعه در طول دهه‌های متمادی نشان داد که تأمین ضرورت‌های زندگی اجتماعی و الزامات توسعه پایدار و تداوم روند دموکراتیزاسیون بدون توجه به مشارکت سازمان‌های جامعه مدنی یا بخش سوم میسر نیست. اهمیت و ضرورت نیروی سوم به‌عنوان حلقه گمشده توسعه همه‌جانبه از نیمه دوم قرن ۲۰ با گسترش جهانی‌شدن و کاهش نقش دولت‌ها در مواجهه با مسائل جهانی مورد توجه صاحب‌نظران اجتماعی قرار گرفت و با پیدایش موج دموکراتیزاسیون از دهه ۱۹۶۰ در کشورهای پیشگام توسعه سیاسی بیش از پیش رشد و گسترش یافت (نادری خورشیدی و دیگران، ۱۳۸۹: ۹۲).

بخش سوم که بخش غیردولتی، غیرانتفاعی یا داوطلب نیز نامیده می‌شود طیف گسترده‌ای از کنشگران و سازمان‌ها را دربرمی‌گیرد. از جمله مهم‌ترین بازیگران این بخش سازمان‌های مردم‌نهاد (سمن‌ها) هستند که به‌عنوان نهادهای مستقل وظایفی را به عهده می‌گیرد و خدماتی را انجام می‌دهد که دو بخش دیگر (دولت و بازار) تمایل چندانی به آن نداشته و یا از انجام آن ناتوان هستند. خدمات داوطلبانه سمن‌ها بی‌هیچ چشم‌داشت مادی و از سر همیاری و با احساسی از دین شخصی به اجتماع انجام می‌شود. مارگارت مید^۲ انسان‌شناس زمانی گفته بود: «تقریباً آنچه برای ما حائز اهمیت است و تجسم عمیق‌ترین تعهدات ما نسبت به زندگی انسانی محسوب می‌شود به‌نوعی به کار داوطلبانه وابسته است» (ریف‌کین^۳: ۱۳۹۴: ۳۶۴). این همان تعهدی است که از سمن‌ها و

سازمان‌های بخش سوم برمی‌آید. احیای آن‌ها در واقع بازگشت به اجتماع واقعی و تعهد به زندگی انسانی است. جایی که «حس تعلق به جامعه با حضور در آن به تحقق خود نزدیک می‌شود» (همان: ۳۶۴ - ۳۶۳).

امروزه در بیشتر کشورهای جهان سازمان‌های مردم‌نهاد به سرعت به یک نیروی اجتماعی و بخش جدائی‌ناپذیر از حیات اجتماعی معاصر بدل شده‌اند. برآوردها حاکی از این است که تقریباً ۱۰ میلیون سازمان غیردولتی در جهان وجود دارد. تعداد افرادی که در سراسر جهان به این سازمان‌ها کمک مالی می‌کنند از ۱٫۲ میلیارد در سال ۲۰۱۱ به ۱٫۴ میلیارد نفر در سال ۲۰۱۴ افزایش یافته است. پیش‌بینی می‌شود تا سال ۲۰۳۰ این تعداد به ۲٫۵ میلیارد نفر افزایش یابد. سازمان‌های غیردولتی اگر یک کشور بودند پنجمین اقتصاد بزرگ دنیا را تشکیل می‌دادند. تعداد این سازمان‌ها در استرالیا به ۶۰۰ هزار می‌رسد که ۸ درصد از نیروی کار را دربرمی‌گیرد. در اروپا بیش از ۱۲۹ هزار بنیاد عام‌المنفعه وجود دارد. تعداد کارمندان و داوطلبان سازمان‌های غیردولتی در کنیا بیش از ۲۹۰ هزار نفر است. هند با ۳٫۳ میلیون تقریباً به ازای هر ۴۰۰ نفر یک سازمان غیردولتی دارد. در آمریکا تعداد این سازمان‌ها به ۱٫۵ میلیون می‌رسد و از هر ده آمریکایی یک نفر در سازمان‌های غیردولتی کار می‌کند (بولتن رهبری جهانی، ۲۰۱۵: ۴).

در ایران براساس اصول ۲۶ و ۲۷ قانون اساسی فعالیت سمن‌ها و انجمن‌های غیردولتی به رسمیت شناخته شده است. قوانین برنامه توسعه کشور ارتقای مشارکت سمن‌ها از سوی دولت‌ها در جهت فقرزدایی و اعمال حمایت‌های اجتماعی را مورد توجه قرار داده و در لایحه پیشنهادی برنامه ششم توسعه تأکید شده است که دولت باید بستر لازم برای جلب مشارکت عمومی و بسیج آحاد مردم از طریق ایجاد و تقویت تشکلهای و سازمان‌های مردم‌نهاد را فراهم

4. Global Leadership Bulletin

1. Non-Governmental Organization (NGO)
2. Margaret Mead
3. Jeremy Rifkin

زیادی با روش‌های مدنی سازمان‌دهی و مشارکت اجتماعی دارد از بسترهای اصلی شکل‌گیری و گسترش سازمان‌های مردم‌نهاد در شهر مریوان است. نهادهایی که به تدریج و با پیشگامی فعالان فرهنگی و ادبی به شیوه کاملاً خودجوش در دهه‌های اخیر رشد و گسترش یافته و اکنون معرف بخش مهمی از هویت اجتماعی این شهر شده‌اند.

سمن‌های مریوان در نتیجه تجارب چندین ساله و با احساس مسؤلیت عمیق اجتماعی و اتحاد مدنی توانسته‌اند جایگاه اجتماعی خود را بین شهروندان تثبیت کرده و با تعمیق رابطه و اعتماد متقابل زمینه‌های رشد و تقویت سرمایه اجتماعی برون‌گروهی را فراهم سازند. این سازمان‌ها اکنون به پایگاهی قدرتمند برای پرورش نسلی از افراد فعال و مجرب تبدیل شده و ضمن انجام خدمات اجتماعی از قبیل حمایت از خانواده‌های بی‌بضاعت و افراد آسیب‌دیده، ارتقای مهارت‌ها و توانمندی‌ها، دفاع از حقوق زنان، اطلاع‌رسانی و آگاهی‌بخشی و نقش فعالانه در جلوگیری از حوادث و بحران‌های محیط‌زیستی، تأثیر به‌سزایی در شناسایی مسائل اجتماعی، ترویج حق مطالبه‌گری شهروندان و جذب مشارکت آنان به شیوه مدنی داشته‌اند. باور عمیق بیشتر اعضا به منافع عمومی و ارزش‌های مدنی^۱ به‌گونه‌ای است که ارتباط زندگی روزمره و فعالیت مدنی در این شهر به بخش جدایی‌ناپذیری از هویت اجتماعی آن تبدیل شده است. به‌طوری‌که در فقدان سازوکارهای نهادمند سیاسی، شهروندان مریوانی آن‌ها را به‌عنوان نماینده واقعی خود پذیرفته و به فراخوان و درخواست آن‌ها در موارد گوناگون پاسخ داده‌اند^۲ و در مقابل سمن‌ها به پشتوانه حمایت عمومی جایگاه نهادی خود را در میان نهادهای شهری

نماید (رازقی و لطفی، ۱۳۹۷: ۹۵). علی‌رغم این‌که در واقعیت تشکیل و کارآمدی سمن‌ها در ایران با موانع حقوقی و غیرحقوقی عدیده‌ای مواجه است (ن.ک. به واعظی و صادقی، ۱۳۸۸)، اما رشد کمی و کیفی و گستره فعالیت آن‌ها در سال‌های اخیر محسوس بوده است. بانک اطلاعاتی سمن‌های کشور نشان می‌دهد که رشد صعودی سازمان‌های مردم‌نهاد از سال ۱۳۸۲ آغاز شده و تعداد سازمان‌های فعال از ۱۲ درصد در سال ۱۳۸۵ به بیش از ۳۰ درصد در سال ۱۳۹۶ رسیده است (لطفی خاچکی و ایمانی جاجرمی، ۱۳۹۹: ۱۳۳). در حال حاضر براساس آخرین داده‌ها تقریباً ۵۷ هزار خیریه و سمن در کشور وجود دارد که در حوزه‌های مختلف به فعالیت مشغول‌اند (پایگاه اطلاع‌رسانی خیریه‌ها و سمن‌های کشور، ۱۴۰۲).

در این میان شهر مریوان در استان کردستان از نظر تنوع و تکثر سمن‌ها و انجمن‌های مردمی و گستره فعالیت‌ها و اقدامات آنها جایگاه ویژه‌ای دارد. پایگاه اطلاع‌رسانی سمن‌های کشور تعداد سازمان‌های مردم‌نهاد مریوان را ۴۵ مورد ذکر کرده است که در قالب سازمان‌های حمایتی و خیریه، دینی - مذهبی، محیط‌زیستی، زنان و حوزه‌های فرهنگی، هنری، علمی و ورزشی به فعالیت‌های عام‌المنفعه و خدمات داوطلبانه می‌پردازند. تغییرات فیزیکی - جمعیتی، تنوع فرهنگی، گسترش سازمان‌های مدرن شهری، زمینه‌های تاریخی فعالیت سیاسی و حزبی بعد از انقلاب و تجارب پیشین فعالین اجتماعی سیاسی (که اکنون به دلایل سیاسی و امنیتی امکان تأسیس نهادهای حزبی را ندارند) و فضای نسبتاً باز سیاسی در دهه‌های ۷۰ و ۸۰ و همچنین ظهور نسل جدید دانشگاهی که آشنایی

مصیبت‌زدگان زلزله کرمانشاه و سیل لرستان، فراخوان مهار آتش‌سوزی‌های عدیده در جنگل‌های مریوان و اقدامات محیط زیستی متعدد بدون سازماندهی و مدیریت سازمان‌های مردم نهاد، هیچ‌گاه نمی‌توانست حمایت عمومی را بدست آورد.

۱. دو نفر از اعضای انجمن سبز چیا به نام‌های شریف باجور و امید حسین‌زاده (کهنه‌پوشی) جان خود را در راه حفاظت از محیط زیست مریوان فدا کرده‌اند (دل‌اویز، ۱۴۰۰).

۲. کمپین‌های حمایتی مردم مریوان در مناسبت‌های مختلف مانند کمک به سنگال و کوبانی، کمک به

۲ پیشینه پژوهش

مطالعات و پژوهش‌های این حوزه از نظر روش‌شناختی و موضوعی طیف متنوعی از تحقیقات را شامل می‌شود. به لحاظ روش‌شناختی از روش‌های کمی و کیفی و نیز تکنیک‌های مختلف پیمایشی، مصاحبه‌های کیفی و تحلیل اسنادی و تحلیل ثانویه استفاده شده است. اما مهم‌ترین ویژگی و تمایز تحقیقات پیشین مربوط به تفاوت‌های موضوعی است که براساس آن می‌توان گونه‌شناسی متنوعی از این مطالعات ارائه کرد.

بخش نخست و عمده تحقیقات پیشین دربرگیرنده آثاری است که با هدف ارزیابی و سنجش کارکرد سمن‌ها به اجرا درآمده است: نقش سازمان‌های مردم‌نهاد در مهندسی اجتماع پژوهشی است که نادری خورشیدی و همکارانش (۱۳۸۹) با انتخاب ۵۰ سمن فعال از بین ۷۱۴ سازمان مردم‌نهاد در کشور افغانستان انجام داده‌اند. یاسمین^۱ و همکارانش (۲۰۲۰) نیز نقش فرهنگی و ساختاری سمن‌ها در جامعه پاکستان را مورد مطالعه قرار داده‌اند. افضلی و همکاران (۱۳۹۷) کارکرد سمن‌های شهر تهران را در پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی بررسی کرده‌اند و عبدالهی و بشیری موسوی (۱۳۹۴) با تأکید بر نقش سمن‌ها در فقرزدایی نشان داده‌اند که مشارکت قوی و فعال سمن‌ها ظرفیت‌های تولیدی فقرا را افزایش داده، آن‌ها را به شرکت در تصمیم‌گیری‌ها ترغیب کرده و موجبات توانمندسازی و خروج آنان از گردونه فقر شده است. بررسی عملکرد سازمان‌های مردم‌نهاد، در حفظ و ارتقای سلامت جامعه (دماری و دیگران، ۱۳۹۳)، در حوزه زنان و خانواده (حبیب‌پورگتایی، ۱۳۹۷)، در نظارت بر عملکرد دولت (سلیمانی و وثوقی، ۱۳۹۷)، در رابطه دولت و شهروندان (نلسون-نونز^۲، ۲۰۱۹)، در مدیریت فرهنگی (نوروزی و دیگران، ۱۴۰۰) و یا در واکنش به فجایع بین‌المللی (لیزوکا^۳، ۲۰۱۸) از دیگر تحقیقاتی است که با رویکرد کارکردگرایانه به اجرا

تثبیت نموده و به چشم مستقل جامعه و صدای گویای شهروندان بدل شده‌اند. مسؤلیت‌پذیری صادقانه و پیگیری مدنی تا جایی پیش رفته است که در سال‌های اخیر «شورای تشکل‌های مدنی مریوان» در نتیجه اتحاد انجمن‌های مختلف و به‌منظور گسترش دامنه تأثیرگذاری تشکیل شده و در موارد بسیاری به فعالیت‌ها و اقدامات مشترک پرداخته است. اعضای این تشکل مدنی که عمدتاً شامل انجمن‌های فرهنگی، ادبی، علمی، محیط‌زیستی و هنری است از بدو تأسیس به اشکال مختلف در حوزه عمومی و جامعه مدنی مریوان حضور دارند. بخش مهمی از مواضع و اقدامات آن‌ها در «بیانیه»هایی منعکس شده است که به مناسبت‌های مختلف منتشر کرده‌اند. در این چارچوب هدف مقاله حاضر مطالعه سمن‌های مریوان از خلال بیانیه‌هایی است که آن‌ها به‌صورت جداگانه یا مشترک در طول یک دهه اخیر (۱۴۰۰-۱۳۹۱) منتشر کرده‌اند. در راستای نیل به این هدف سؤالات ذیل موردبررسی قرار گرفته است: نخست این‌که بیانیه‌های منتشره از نظر محتوای آشکار و ویژگی‌های کلی مانند میزان مشارکت سمن‌ها، شیوه انتشار، زبان انتشار، مخاطبان و گستره جغرافیای چگونه قابل توصیف است؟ و دوم این‌که چستی بیانیه‌ها و به عبارتی مسائل و موضوعاتی که بیشترین اهمیت و اولویت را برای سمن‌ها دارند کدامند؟ و نهایتاً این‌که محتوای پنهان بیانیه‌ها ناظر بر چه مقولات و موضوعاتی است، آیا سمن‌های مریوان به‌مثابه نهاد میانجی توانسته‌اند خواسته‌ها و مطالبات اجتماعی را منعکس کنند؟ رابطه آن‌ها با نهادهای حکومتی و شهروندان چگونه قابل توصیف است و تا چه حد توانسته‌اند نقش‌ها و کارکردهای مورد انتظار از نهادهای جامعه مدنی را ایفا کنند؟

3. Iizuka

1. Yasmeen
2. Nelson-Nuñez

بقا و پایداری سازمان‌های مردم‌نهاد فعال در حوزه آسیب‌های اجتماعی با تأکید بر رابطه آنها با دولت از پژوهش‌های دیگری است که رازقی و لطفی خاچکی (۱۳۹۷) انجام داده‌اند. همچنین واعظی و صادقی (۱۳۸۸) به بررسی و تحلیل موانع حقوقی و غیرحقوقی‌ای می‌پردازند که به‌زعم آنها از شکل‌گیری این سازمان‌ها در ایران ممانعت می‌کنند و یا موجب ناکارآمدی آنها می‌شوند.

سایر پژوهش‌ها بنا به علاقه‌مندی و دغدغه‌های محققان به جنبه‌ها و زوایای دیگر سازمان‌های مردم‌نهاد توجه نشان داده‌اند. برخی از پژوهش‌های خارجی بررسی رابطه دولت و سازمان‌های غیردولتی و تحلیل کم و کیف این رابطه را در کانون توجه خود قرار داده‌اند (رامانتا و ابراهیم، ۲۰۱۰). در ایران نیز سعیدی (۱۳۸۴) رابطه دولت و سازمان‌های غیردولتی زنان را با هدف شناسایی آسیب‌ها و جستجوی یک همکاری بهینه موردبررسی قرار داده است. گونه‌شناسی انجمن‌های داوطلبانه حمایتی در ایران و شناسایی پنج گونه انجمن‌های نخستین، هیئتی، توافقی، ترویجی و منفعتی پژوهشی است که سرایی و قاسمی (۱۳۸۱) انجام داده‌اند. قانع‌راد و حسینی (۱۳۸۴) در بررسی عوامل مؤثر بر مشارکت جوانان در سمن‌ها، با این فرض که سازمان‌های غیردولتی نمود جنبش‌های جدید هستند به نقش ارزش‌های فرامادی و سرمایه اجتماعی در گرایش به این سازمان‌ها توجه نشان داده‌اند. در پژوهشی دیگر بر روی زمینه‌ها و دلایل رشد سمن‌ها با کاربست نظریه زمینه‌ای، قادرزاده و کریمی (۱۳۹۹) سازمان‌های مردم‌نهاد سنندج را مورد تحلیل قرار داده‌اند. آنها حضور و مشارکت در سمن‌ها را به‌مثابه برساخت شبکه ارتباطی جدید، جایگزینی برای محدودیت‌های ساختاری (ناکارآمدی دولت و نظام تدبیر در منطقه و نابرابری اجتماعی) می‌دانند. شکست تئوری‌های بازارمحور و دولت‌محور در گذار به توسعه و دموکراسی و جایگزینی سازمان‌های

درآمده‌اند. با توجه به گستردگی و رشد سازمان‌های محیط‌زیستی، بخش دیگری از پژوهش‌ها به‌طور خاص بر روی این قبیل از سمن‌ها متمرکز شده‌اند: عبدالمهدی و ایمان (۱۳۸۵) با بررسی سازمان‌های محیط‌زیستی در ایران دریافتند که این سازمان‌ها با مشکلات ساختاری و سازمانی از قبیل ابهام در مجموعه قوانین و مقررات، ضعف در مهارت‌های مدیریتی، دخالت دولت و گروه‌های ذی‌نفوذ سیاسی روبرو هستند. در پژوهشی مشابه جلالی و همکارانش (۱۳۹۴) نشان دادند که سمن‌های محیط‌زیستی استان کردستان از مشکلات مدیریتی، حمایتی، اجتماعی، ارتباطی و سازمانی رنج می‌برند. همچنین تبیین نقش سمن‌های ملی و بین‌المللی در زمینه پیشگیری، افشا و تعقیب جرایم محیط‌زیستی (داوودی گرمارودی و دیگران، ۱۳۹۹) و یا نقش سازمان‌های غیردولتی در مدیریت منابع طبیعی (ملک‌محمدی و میربود، ۲۰۰۵) از دیگر مطالعاتی است که در حوزه سمن‌های محیط‌زیستی انجام شده است.

بررسی آسیب‌ها و چالش‌هایی که سمن‌ها در حوزه فعالیت‌های گوناگون خود با آن مواجه‌اند در کانون توجه بخش مهمی از این مطالعات قرار گرفته است: شناسایی مسائل سازمان‌های مردم‌نهاد و بررسی تأثیر و تأثر آنها موضوعی است که یعقوبی و همکارانش (۱۴۰۰) موردتوجه قرار داده‌اند. طبق این پژوهش ضعف در قوانین، فقدان سازوکارهای نظارتی مناسب، فقدان درک درست از اهمیت سمن‌ها در بین دولت‌مردان، ادراک عدم مشروعیت نزد مردم، ضعف در بانک اطلاعاتی جامع و به‌روز و ناآگاهی مردم از مهم‌ترین مسائل این سمن‌ها در ایران است. هریسون^۲ (۲۰۱۷) در مطالعه خود به رابطه متقابل NGOها و رهبران سیاسی در بنگال هند و چالش‌های این رابطه یعنی وابستگی مالی سمن‌ها به دولت و در مقابل تبدیل آنها به سازمان‌های بروکراتیک می‌پردازد. بررسی چالش‌های

3. Ramantah & Ebrahim

1. Malk Mohammadi and Mirbod
2. Harrison

گروه‌های اجتماعی، مذهبی، فرهنگی و سیاسی است (سعیدی، ۱۳۸۲: ۱۲۷). حوزه عمومی یا بخش سوم طیف گسترده‌ای از کنشگران و سازمان‌ها با اهداف و نام‌های گوناگون را دربر می‌گیرد: «سازمان‌های غیردولتی، سازمان‌های مردمی، سازمان‌های داوطلبانه خصوصی، سازمان‌های اجتماع‌محور، سازمان‌های میانجی داوطلب و غیرانتفاعی، بنیادهای اجتماعی، اتحادیه‌های تجاری، انجمن‌های جنسیتی، مذهبی، فرهنگی، اجتماعی، محیط‌زیستی، خیریه‌ها، تعاونی‌ها، نهادهای اقتصادی - سیاسی، سازمان مصرف‌کنندگان، رسانه‌ها و باشگاه‌ها از مهم‌ترین اشکال سازمان‌های بخش سوم هستند» (ادوارد^۲، ۲۰۰۴: ۴۲). سازمان‌های غیردولتی^۳ یا سازمان‌های مردم‌نهاد^۴ (سمن) که عموماً واسطه بخش خصوصی و عمومی و به‌عنوان نقش‌آفرینان بخش سوم شناخته می‌شوند، نهادهای خصوصی، داوطلبانه و عمدتاً غیرانتفاعی‌اند که در سطوح محلی، ملی یا بین‌المللی خدمات عمومی و عام‌المنفعه ارائه می‌کنند (کارنز^۵، ۲۰۱۶). این قبیل سازمان‌ها «ضمن ادغام منافع گروه‌های مختلف زمینه‌های ایفای نقش شهروندان را در شکل دادن به سیاست‌ها و نتایج برنامه‌های توسعه فراهم می‌کنند» (براتون^۶، ۱۹۸۹: ۱۱۲).

اگرچه تأکید بر نقش انجمن‌ها و نهادهای مدنی در ادبیات علوم اجتماعی سابقه دیرینه‌ای دارد اما اصطلاح «سازمان‌های غیردولتی» نخستین بار توسط سازمان ملل متحد و هم‌زمان با تأسیس این نهاد بین‌المللی وارد مباحث توسعه اجتماعی شد (لطفی، ۱۳۹۸: ۵۰). از دهه ۸۰ میلادی سازمان ملل متحد با حمایت‌های چندجانبه زمینه گسترش این سازمان‌ها را فراهم کرده است. امروزه میلیون‌ها سمن در جهان توسعه‌یافته یا در حال توسعه و در سطوح چندگانه بین‌المللی، ملی و محلی به ثبت رسیده است. برخی از آن‌ها به‌مثابه نهاد بین‌المللی در ۱۲۹ کشور جهان

مردم‌نهاد ضرورت توجه بیش‌ازپیش به جامعه مدنی و نهادهای آن را در کانون توجه مطالعات توسعه قرار داده است. باوجوداین حوزه جامعه مدنی در ایران از بلوغ و شکوفایی چندانی برخوردار نیست و نهادهای غیردولتی و سازمان‌های مردم‌نهاد به دلایل مختلف از محدودیت‌ها و ممنوعیت‌های متعددی رنج می‌برد. ازاین‌رو، توجه به این حوزه و شناخت کم و کیف آن با هدف تقویت و شکوفایی آن یک ضرورت علمی و اخلاقی است. مقاله حاضر در چارچوب و در تداوم مطالعه سمن‌های ایران تلاش دارد از منظری کارکردگرایانه و در جغرافیایی متفاوت به بررسی نقش سازمان‌های مردم‌نهاد به‌مثابه بخش نوظهور و تأثیرگذار جامعه مدنی مریوان در استان کردستان بپردازد. با استناد به پیشینه موضوع و مرور ادبیات پژوهش، به نظر می‌رسد مطالعات اندکی در حوزه موردنظر وجود داشته باشد و پژوهش حاضر را بتوان در زمره نخستین مطالعات انجام‌شده در جامعه هدف قرار داد. باوجوداین وجه تمایز و نوآورانه پژوهش به رویکرد روش‌شناختی آن برمی‌گردد که می‌کوشد سمن‌های مریوان را از خلال بیانیه‌هایی موردبررسی قرار دهد که این سازمان‌ها در یک دهه اخیر منتشر کرده‌اند. تحلیل محتوای بیانیه‌ها می‌تواند تصویری گویا و عینی از وضعیت و عملکرد سمن‌های مریوان ارائه کند.

۳ پیشینه مفهومی و زمینه نظری

حوزه خصوصی، دولتی و عمومی بخش‌های سه‌گانه‌ای است که در همه جوامع و براساس سازوکارهای معینی باهم ارتباط دارند. حوزه خصوصی از آن فرد و خانواده، حوزه دولتی شامل دستگاه‌های دولتی و حوزه عمومی دربرگیرنده

۴. فرهنگستان زبان و ادبیات فارسی در سال ۱۳۸۵ این اصطلاح را به‌عنوان معادل فارسی NGO وضع کرد

5. Karns

6. Bratton

1. Private Voluntary Organizations (PVOs)

2. Michael Edwards

3. Non-Governmental Organization

توصیف و تبیین‌های معطوف به سازمان‌های مردم‌نهاد در ادبیات علوم اجتماعی ذیل مفاهیم جامعه مدنی و زندگی انجمنی به شیوه‌های مختلف تئوریزه شده است. نخستین تحلیل نظام‌مند از کارکرد انجمن‌های مدنی را آلکسی توکوویل (۱۳۸۳) در تحلیل خود از دموکراسی آمریکایی ارائه کرده است. توکوویل انجمن‌های فرهنگی و اخلاقی را به‌مثابه اشکال جدید و انقلابی پدیده‌ای فرهنگی در نظر می‌گیرد که در شکوفایی روح دموکراتیک آمریکا نقشی تعیین‌کننده دارند. از نظر او این نوع انجمن‌ها به همان اندازه انجمن‌های سیاسی و صنعتی و شاید بیشتر برای مردم آمریکا ضروری هستند. «نخستین مدارس و دانشگاه‌ها، بیمارستان‌ها، سازمان‌های خدمات اجتماعی، انجمن‌های اخوت، باشگاه‌های زنان، سازمان‌های جوانان، گروه‌های دفاع از حقوق مدنی، گروه‌های حافظ محیط‌زیست، تئاترها، کتابخانه‌ها، موزه‌ها، شورای محلات، بخش‌های آتش‌نشانی تماماً مخلوق انجمن‌های بخش سوم هستند» (ریف‌کین، ۱۳۹۴: ۳۶۱). به نظر توکوویل انجمن‌های جامعه مدنی به‌مثابه چشم مستقل جامعه مهم‌ترین وسیله‌ای است که می‌تواند قدرت را کنترل کند، آن را به پاسخگویی وادار سازد و از آزادی و تنوع در دموکراسی‌های توده‌ای محافظت کند (توکویل، ۱۳۸۳: ۲۶۱). خط فکری توکوویل بعدها توسط بسیاری از اندیشمندان علوم اجتماعی از جمله در کارهای دیاموند (۱۹۹۴ و ۱۹۹۷) با عنوان ظرفیت‌های دموکراسی‌ساز جامعه مدنی مورد شرح و بسط قرار گرفته است.

بینش سنتی توکوویل در مورد انجمن‌های جامعه مدنی هم‌چنین در متن نظریه اجتماعی متأخر مورد بازتحلیل قرار گرفته است. جامعه‌شناسی سیاسی جدید فعالیت افراد در سازمان‌های غیردولتی و انجمن‌های داوطلبانه را در ارتباط با جنبش‌های جدید تحلیل کرده و این سازمان‌ها را «تبلور نهادین جنبش‌هایی می‌داند که برای پایان دادن به یأس فرهنگی و بحران بی‌معنایی زندگی روزمره و پیگیری جنبه‌های مغفول حیات اجتماعی شکل گرفته‌اند»

حضور داشته و به‌عنوان همکار، حامی و هماهنگ‌کننده و حتی در دوره‌هایی به‌عنوان منتقد و معارض دولت‌های محلی عمل می‌کنند (نادری خورشیدی و دیگران، ۱۳۸۹: ۹۳). نسبت توسعه کمی و کیفی سمن‌ها در جوامع مختلف به شاخص‌های توسعه‌یافتگی آن جامعه وابسته است، به‌طوری‌که با افزایش درجه آزادی‌های سیاسی - اجتماعی، تنوع و تکثر این سازمان‌ها بیشتر و با تنگ‌تر شدن آهنگ مدنیت، ظهور و بروز آن‌ها کم‌رنگ می‌شود (نادری خورشیدی و دیگران، ۱۳۸۹: ۹۳). این سازمان‌ها در جوامع دموکراتیک، حافظ دموکراسی و دیده‌بان عملکرد دولت و بخش خصوصی و در جوامع غیردموکراتیک پیگیر حقوق شهروندی، مدنی و صنفی افراد، پشتیبان جنبش‌های اجتماعی و چالشگر دولت هستند (علمداری، ۱۳۹۴: ۷۳).

رشد و گسترش سمن‌ها از یک‌سو نتیجه شکست نظریه دولت حداقلی (بازارگرایان) در اثر رکود اقتصاد جهانی در دهه ۱۹۳۰ و از سوی دیگر واکنشی به ناکارآمدی نظریه دولت حداکثری (دولت‌گرایان) در مواجهه با مسائل اجتماعی و نیز ناتوانی آن در پاسخ به ملزومات گفتمان توسعه بود (کاظمی، ۱۳۹۴: ۱۳۵-۱۴۵). تجارب جوامع مختلف نشان داد که نه‌تنها مسائل اجتماعی عیدیه‌ای وجود دارند که این تئوری‌ها نمی‌توانند از عهده حل آن برآیند، بلکه اساساً دستیابی به توسعه و به‌ویژه توسعه پایدار بدون بخش سوم یعنی ایفای نقش شهروندان و درگیری نهادمند آن‌ها در سازوکارهای اجتماعی امکان‌پذیر نیست (دماری و دیگران، ۱۳۹۳: ۵۴۲). برآیند این تغییر نگرش رواج مفهوم «توسعه مشارکتی» و نظریه «حکمرانی خوب» است که از دهه ۸۰ به ادبیات این حوزه افزوده شد. رویکرد «توسعه مشارکتی» و «حکمرانی خوب» دولت و بازار را دو رکن مهم، اما مکمل توسعه می‌دانند درحالی‌که موضوع محوری، مشارکت مردمی و ایفای نقش سمن‌ها به‌منزله کلید معمای توسعه است.

که استدلال می‌کند تحت شرایط جهانی شدن و جامعه شبکه‌ای سازمان‌های غیردولتی به صورتی فزاینده به سمت در دست گرفتن مسؤولیت‌های شهروندی جهانی ترغیب می‌شوند و افراد طردشده در جامعه شبکه‌ای در ذیل جنبش‌های اجتماعی و سازمان‌های مدنی با هدف معنایابی حول هویت‌های مقاومت سازمان‌دهی می‌شوند (قانع‌راد و حسینی، ۱۳۸۴: ۱۰۳). در این رویکرد افراد با هدف معنایابی و هویت‌سازی جذب جنبش‌ها و سازمان‌های مدنی شده و سیاست هویت تعیین‌کننده کنش‌ها و نگرش‌های بازیگران فعال این عرصه است.

دیگر چشم‌انداز نظری معطوف به سازمان‌های مردم‌نهاد را صاحب‌نظران سرمایه اجتماعی تئوریزه کرده‌اند. سرمایه اجتماعی به شیوه‌ای که در اندیشه و پژوهش عالمان این حوزه دیده می‌شود دارای آثار و پیامدهای گسترده و عمیق اجتماعی است. فوکویاما (۱۳۸۵) سرمایه اجتماعی را به بهبود عملکرد اقتصاد کلان پیوند می‌زند و پاتنام (۱۳۸۴) آن را زمینه‌ساز توسعه اجتماعی می‌داند. تحلیل بورديو (۱۳۸۱) بر این درك استوار است که افراد با سرمایه‌گذاری در روابط گروهی وضعیت اقتصادی خود را در يك فضای اجتماعی سلسله مراتبی بهبود می‌بخشند و کلمن (۱۳۷۷) انگیزه‌های فردی و منفعت‌جویانه را تعیین‌کننده سرمایه‌گذاری افراد در روابط اجتماعی می‌داند. نظریه‌های سرمایه اجتماعی علیرغم تفاوت در تحلیل کارکردی، زندگی انجمنی و مشارکت مدنی را از عناصر اصلی و سازنده سرمایه اجتماعی می‌دانند. به‌ویژه پاتنام میزان سرمایه اجتماعی را با میزان عضویت و فعالیت شهروندان در انجمن‌های داوطلبانه می‌سنجد. به عقیده او مشارکت در نهادهای مدنی بر مشارکت فعال در موضوعات عمومی، علاقه‌مندی به مسائل عمومی و آمادگی درگیرشدن در فعالیت‌های عمومی و همکاری و عضویت در نهادهای مدنی دلالت دارد (پاتنام، ۱۳۸۴: ۲۹۶). «انجمن‌های داوطلبانه منابع نخستین برای اعتماد اجتماعی، شبکه‌های اجتماعی افقی و دخالت مدنی و درنهایت مولد سرمایه اجتماعی و

(جلائی‌پور، ۱۳۸۱: ۲۷). اینگلهارت از صاحب‌نظران پسانوسازی، جنبش‌های جدید و مشارکت فراگیر در آن را نتیجه دگرگونی ارزشی و گذار از ارزش‌های مادی به ارزش‌های فرامادی می‌داند (۱۳۷۷). به این معنا که اولویت‌های ارزشی در جامعه پیشرفته صنعتی از سمت مسائل و دلبستگی‌های مادی پیرامون امنیت اقتصادی و جانی به‌سوی تأکید بیشتر بر آزادی، ابراز وجود و کیفیت زندگی گرایش پیدا کرده است (اینگلهارت و آبرامسون، ۱۳۷۸: ۱۰۲). بر این اساس واکنش به مسائل عینی (تخریب محیط‌زیست، نابرابری اجتماعی، طرد هویت‌ها و اقلیت‌ها)، آزادی‌خواهی، صلح‌طلبی و مطالبه ارزش‌های رهایی‌بخش (ابراز وجود، انتخاب‌گری) در کانون فعالیت سازمان‌های مدنی قرار می‌گیرد. هابرماس از دیگر صاحب‌نظران این حوزه به جنبش‌های جدید اجتماعی به چشم عاملانی رهایی‌بخش می‌نگرد که در برابر تأثیر مخرب استعمار زیست جهان واکنش نشان می‌دهند (هابرماس، ۱۳۹۲). هابرماس در پس تقاضای عدالت اجتماعی و دموکراسی مشارکتی توسط جنبش‌های جدید امکان تحقق جامعه‌ای حقیقتاً دموکراتیک را می‌بیند (سیدمن، ۱۳۹۲: ۱۷۸-۱۷۶). به باور او جنبش‌های جدید با طرفداری از یک جامعه عادلانه‌تر و مشارکتی‌تر و جامعه‌ای که به‌گونه‌ای عقلانی‌تر سازمان یافته است، خواستار جایگزینی عقلانیت ارتباطی به‌جای پذیرش سنتی و غیرعقلانی نظام هستند (نش، ۱۳۸۵: ۱۳۷-۱۳۶). دغدغه جنبش‌های اجتماعی کیفیت زندگی، حقوق برابر، تحقق بخشیدن به خود، مشارکت و حقوق بشر است (سیدمن، ۱۳۹۲: ۱۷۸). تورن (۱۹۸۱) محور جنبش‌های جدید اجتماعی را به‌عنوان نیروی محرک جامعه پسانصنعتی و قلب تپنده حیات اجتماعی، خواست هویت و کنترل زندگی می‌داند. از نظر او سیاست هویت به‌صورت روزافزونی در خصوص نتایج تحقیقات مربوط به جنبش‌های اجتماعی جدید نمایان می‌شود (آل‌سیدغفور و زهیری، ۱۳۹۵: ۱۲۹). این تفسیر در اندیشه کاستلز (۱۳۸۰) از ظهور جامعه شبکه‌ای و نقش آن در به چالش کشیدن فرایندهای برساختن هویت نیز دیده می‌شود. آنجا

حوزه علوم ارتباطات برای فهم محتوای رسانه‌ای»
رواج پیدا کرد و سپس در سایر حوزه‌های پژوهشی
با هدف «تحلیل نظام‌مند پیام‌های گوناگون زبانی»
کاربرد یافته است (تبریزی، ۱۳۹۳: ۱۰۶).

«واحد تحلیل» در مقاله حاضر «بیانیه»‌هایی
است که تعدادی از سازمان مردم‌نهاد شهر مریوان
به‌صورت انفرادی یا مشترک در یک دهه اخیر (۱۴۰۰-
۱۳۹۱) منتشر کرده‌اند. این سازمان‌ها شامل ۱۶
انجمن مدنی است که در حوزه‌های مختلف فعالیت
می‌کنند (جدول ۱). سمن‌های مریوان را برحسب
حوزه عملکردی می‌توان در سه گروه سازمان‌های
خیریه، سازمان‌های صنفی و سازمان‌هایی که در
قالب انجمن‌های فرهنگی، ادبی، هنری، اجتماعی و
محیط‌زیستی فعالیت می‌کنند دسته‌بندی کرد. گروه
اخیر برخلاف انجمن‌های خیریه و انجمن‌های صنفی
که دغدغه موضوعات اقتصادی و صنفی دارند، عمدتاً
پیگیر مسائل و موضوعات فرهنگی، سیاسی و
اجتماعی هستند. سمن‌های گروه سوم و به‌طور
خاص کنشگری آن‌ها در قالب انتشار بیانیه در مقاله
حاضر مورد مطالعه قرار گرفته است. لیست این
سمن‌ها و حوزه فعالیت آن‌ها به ترتیب سال تأسیس
در جدول ۱ آمده است:

جدول ۱) سمن‌های مریوان، حوزه فعالیت و سال تأسیس

ردیف	نام سمن	حوزه فعالیت	سال تأسیس	انحلال
۱	انجمن فرهنگی - ادبی مریوان	فرهنگ و ادبیات	۱۳۶۹	-
۲	انجمن نمایش مریوان	تئاتر	۱۳۷۳	-
۳	انجمن هنرهای تجسمی مریوان	هنرهای تجسمی	۱۳۷۷	-
۴	انجمن سبز چیا	محیط‌زیست	۱۳۷۷	-
۵	کانون علمی فرهنگی رونان	علوم انسانی	۱۳۷۸	-
۶	انجمن موسیقی مریوان ۲	موسیقی	۱۳۷۸	۱۳۹۴
۷	انجمن خوشنویسان مریوان	خوشنویسی	۱۳۷۹	-
۸	انجمن فرهنگی - ادبی نی ۳	فرهنگ و ادبیات	۱۳۷۹	۱۳۹۴

زمینه‌ساز توسعه اجتماعی هستند» (همان، ۳۰۹). بر
این اساس افزایش سرمایه اجتماعی در قالب تقویت
روحیه مشارکت، همکاری و اعتماد اجتماعی را
می‌توان از دیگر کارکردهای سازمان‌های مردم‌نهاد
دانست.

به‌طورکلی سازمان‌های مردم‌نهاد به‌مثابه
نهادهای نوظهور و مستقل جامعه مدرن می‌توانند
کارکردهای چندگانه‌ای داشته باشند: سمن‌ها با
کنترل قدرت دولتی و وادار ساختن آن به پاسخگویی
و دفاع از زیست جهان به تقویت روح دموکراسی و
سازمان‌دهی جامعه عقلانی‌تر کمک می‌کنند، آن‌ها
می‌توانند ابزاری نهادی برای وصول به ارزش‌های
فرامادی باشند، آن‌ها با به چالش کشیدن فرایندهای
هویت‌سازی به بازتعریف معنا و هویت می‌پردازند و
نهایتاً می‌توانند با تقویت سرمایه اجتماعی بازگشت
به اجتماع واقعی در عصر جامعه توده‌ای را محقق
سازند.

۴ روش تحقیق

از نظر روش‌شناختی پژوهش حاضر در زمره
مطالعات اسنادی است و از تکنیک «تحلیل محتوا»
بهره می‌برد. تحلیل محتوا تکنیکی است که «ابتدا در

۳. در سال ۱۳۹۴ توسط نهادهای امنیتی و دولتی تعطیل و
فعالیت‌های آن متوقف شد

1. Statement

۲. با تأسیس اولین آموزشگاه آزاد موسیقی در ۱۳۹۴ به
فعالیت خود پایان داد

۱۳۹۰	۱۳۸۱	زنان	انجمن فرهنگی زنان مریوان ۱	۹
-	۱۳۸۲	فرهنگ و هنر	کانون فرهنگی هنری وه‌ژین	۱۰
-	۱۳۸۴	بهداشت و سلامت	کانون سلامت ژین	۱۱
-	۱۳۸۷	فرهنگ و ادبیات هورامان	انجمن فرهنگی ادبی روجیار	۱۲
-	۱۳۹۲	پیشگیری از اعتیاد	انجمن مردمی پیشگیری از اعتیاد (ژیان‌وه)	۱۳
-	۱۳۹۲	فیلم و عکس	کانون فیلم و عکس آسو	۱۴
-	۱۳۹۲	نماینده‌گی و هماهنگی سمن‌ها	شورای تشکل‌های مدنی مریوان	۱۵
-	۱۳۹۵	دینی و مذهبی	اتحادیه ماموستایان دینی مریوان و هورامان (یمامه)	۱۶

مناسبت‌های مختلف منتشر کرده‌اند که در اینجا همه بیانیه‌ها به صورت تمام‌شماری تحلیل شده‌اند.

در انتشار بیانیه‌ها در دوره زمانی مذکور ۱۶ سمن مشارکت داشته^۲ و در مجموع ۳۱ بیانیه (جدول ۲) به

جدول ۲) عنوان بیانیه‌ها، سال انتشار، موضوع اصلی و مشارکت‌کنندگان

شماره	عنوان بیانیه	سال	زبان بیانیه	موضوع اصلی	سمن‌های مشارکت‌کننده
۱	بیانیه جمعی از انجمن‌ها درباره بی‌احترامی به زنان	۱۳۹۲	فارسی	زنان	زنان، رونان، فرهنگی ادبی نی
۲	بیانیه جمعی از انجمن‌های مدنی در محکومیت خشونت خانگی و قتل‌های ناموسی	۱۳۹۲	فارسی	زنان	فرهنگی ادبی مریوان، رونان، وه‌ژین
۳	بیانیه انجمن‌های مدنی و فرهنگی شهرستان مریوان در مورد مرگ مشکوک سحر چوینی	۱۳۹۲	فارسی	زنان	وه‌ژین، فرهنگی ادبی مریوان، رونان، چیا، ژین
۴	بیانیه تشکیل اتحادیه انجمن‌های مدنی مریوان	۱۳۹۲	فارسی	اطلاع‌رسانی	اتحادیه تشکل‌های مدنی مریوان ۳
۵	بیانیه فراخوان اتحادیه تشکل‌های مدنی مریوان برای یاری کوردهای شنگال	۱۳۹۳	کردی	خیریه	اتحادیه تشکل‌های مدنی مریوان
۶	بیانیه انجمن سبز چیا در مورد تخریب چشمه «بل»	۱۳۹۳	فارسی	محیط‌زیست	انجمن سبز چیا
۷	بیانیه انجمن سبز چیا در مورد کشتار جانداران زاگرس	۱۳۹۳	فارسی	محیط‌زیست	انجمن سبز چیا
۸	بیانیه تشکل‌های مدنی مریوان به مناسبت عید نوروز	۱۳۹۳	کردی	فرهنگی	اتحادیه تشکل‌های مدنی مریوان
۹	بیانیه جمعی از تشکل‌های مدنی مریوان درباره روز جهانی زبان مادری	۱۳۹۴	کردی	زبان مادری	چیا، وه‌ژین، ف.ا. مریوان، رونان
۱۰	بیانیه سبز چیا در خصوص احداث پالایشگاه در مریوان	۱۳۹۵	فارسی	محیط‌زیست	انجمن سبز چیا

۱. مجوز انجمن زنان پس از حدود یک دهه فعالیت در سال ۱۳۹۲ لغو شد.

۲. سه انجمن (موسیقی مریوان، فرهنگی ادبی نی و فرهنگی زنان مریوان) به دلیل لغو مجوز یا تعطیلی در حال حاضر فعالیتی ندارند.

۳. شامل ۱۲ انجمن: انجمن فرهنگی ادبی مریوان/کانون علمی فرهنگی رونان/انجمن فرهنگی ادبی نی/ انجمن هنرهای تجسمی مریوان/انجمن نمایش مریوان/ انجمن موسیقی مریوان/کانون فرهنگی هنری وه‌ژین/انجمن سبزچیا/انجمن خوشنویسان مریوان/کانون فیلم و عکس آسو/انجمن پیشگیری از اعتیاد (ژیان‌وه)/ کانون سلامت ژین

۱۱	بیانیه شورای هماهنگی تشکلهای مدنی مریوان به مناسبت روز جهانی زن	۱۳۹۵	کردی	زنان	ف.ا. مریوان، رونان، تجسمی، وهژین، چیا، ژیانوه، روجیار
۱۲	بیانیه انجمن‌های مردم‌نهاد مریوان در خصوص انتخابات شورای شهر مریوان	۱۳۹۶	فارسی	اجتماعی (انتخابات)	ف.ا. مریوان، چیا، روجیار، وهژین، رونان، ژیانوه
۱۳	بیانیه حمایت انجمن‌های مردم‌نهاد مریوان از «کانون فرهنگی هنری وهژین»	۱۳۹۶	فارسی	دفاع از جامعه مدنی	ف.ا. مریوان، چیا، نمایش، ژین، روجیار، وهژین، رونان، ژیانوه
۱۴	بیانیه انجمن‌ها و کانون‌های شهرستان مریوان و سروآباد درباره تخریب جنگل‌ها، جنگل خواری و تصاحب منابع	۱۳۹۷	فارسی	محیط‌زیست	ف.ا. مریوان، رونان، وهژین، یمامه، ژیانوه، ژین
۱۵	بیانیه تشکلهای مدنی درباره فاجعه قربانی شدن یاران حافظ محیط‌زیست	۱۳۹۷	کردی	محیط‌زیست	اتحادیه تشکلهای مدنی مریوان ۱
۱۶	بیانیه کانون وهژین در مورد غارت جنگل‌های منطقه	۱۳۹۷	فارسی	محیط‌زیست	کانون فرهنگی هنری وهژین
۱۷	بیانیه انجمن سبز «چیا» در حمایت از انجمن محیط‌زیست «ولات» بوکان	۱۳۹۷	فارسی	دفاع از جامعه مدنی	انجمن سبز چیا
۱۸	بیانیه انجمن‌ها به مناسبت روز جهانی زبان مادری	۱۳۹۷	فارسی	زبان مادری	ف.ا. مریوان، وهژین، رونان، ژیانوه، چیا، روجیار، نمایش، یمامه، ژین
۱۹	بیانیه تشکلهای مدنی درباره برگزاری کمپین «زاگروس چشم به راه ماست»	۱۳۹۸	کردی	خیریه (ایجاد کمپین)	ف.ا. مریوان، وهژین، رونان، ژیانوه، چیا، روجیار، نمایش، یمامه، ژین
۲۰	بیانیه اعتراضی انجمن‌های مردم‌نهاد در محکومیت بازداشت فعالان مدنی	۱۳۹۸	فارسی	دفاع از جامعه مدنی	ف.ا. مریوان، وهژین، رونان، ژیانوه، روجیار، یمامه، ژین
۲۱	بیانیه انجمن سبز چیا در رابطه با جاده‌کشی در کوسالان	۱۳۹۸	فارسی	محیط‌زیست	انجمن سبز چیا
۲۲	بیانیه اتحادیه تشکلهای مدنی مریوان به مناسبت اولین سالگرد فاجعه قربانی شدن شهیدان سبز محیط‌زیست	۱۳۹۸	کردی	محیط‌زیست	ف.ا. مریوان، وهژین، رونان، ژیانوه، روجیار، یمامه، چیا، نمایش
۲۳	بیانیه شورای تشکلهای مدنی مریوان پیرامون حمله دولت فاشیست ترکیه به کوردهای روژآوا	۱۳۹۸	فارسی	حمایت از کردهای خارج از ایران	ف.ا. مریوان، وهژین، رونان، ژیانوه، روجیار، یمامه، چیا، نمایش
۲۴	بیانیه تشکلهای مدنی مریوان برای تحریم کالاهای ترکیه	۱۳۹۸	فارسی	حمایت از کردهای خارج از ایران	ف.ا. مریوان، وهژین، رونان، ژیانوه، روجیار، یمامه، چیا
۲۵	بیانیه انجمن چیا درباره تخریب جنگل‌های این شهرستان	۱۳۹۸	فارسی	محیط‌زیست	انجمن سبز چیا
۲۶	بیانیه ۱ تشکلهای مدنی مریوان درباره ویروس کرونا	۱۳۹۸	فارسی	سلامت (کرونا)	ف.ا. مریوان، وهژین، رونان، ژیانوه، روجیار، یمامه، چیا، نمایش
۲۷	بیانیه ۲ تشکلهای مدنی مریوان درباره ویروس کرونا و مرز باشماق	۱۳۹۸	فارسی	سلامت (کرونا)	ف.ا. مریوان، وهژین، رونان، ژیانوه، روجیار، یمامه، چیا، نمایش
۲۸	بیانیه ۳ تشکلهای مدنی مریوان درباره ویروس کرونا	۱۳۹۸	فارسی	سلامت (کرونا)	شورای تشکلهای مدنی مریوان

۱. شامل ۱۱ انجمن: انجمن فرهنگی ادبی نی و انجمن موسیقی مریوان به دلیل تعطیلی و لغو مجوز از لیست قبلی حذف و «اتحادیه ماموستایان دینی مریوان و هورامان (یمامه)» به لیست جدید اضافه شده است.

۲۹	بیانیه جامعه مدنی در نكوهش تعرض به حقوق عمومی	۱۳۹۹	فارسی	ساخت و ساز غیرمجاز	شورای تشکل‌های مدنی مریوان
۳۰	بیانیه جمعی از تشکل‌ها و فعالان مدنی مریوان در خصوص بازداشت‌های اخیر فعالین مدنی کوردستان	۱۳۹۹	فارسی	دفاع از جامعه مدنی	فعالین مدنی انجمن‌های مریوان
۳۱	بیانیه جامعه مدنی مریوان درباره کشتن کولبران	۱۴۰۰	فارسی	خشونت علیه کولبران	شورای تشکل‌های مدنی مریوان

با کاربرد پرسشنامه معکوس بیانیه‌ها از نظر موضوعات و ویژگی‌های کلی متن تلخیص و کدگذاری شده و به صورت استقرایی و جزءبه‌جزء مورد شمارش قرار گرفته‌اند. محتوای آشکار ناظر بر مقوله‌های «چه چیزی» و «چگونه» بوده درحالی‌که مقوله‌های مربوط به «ارزش‌های فکری» و «ارزش‌های عاطفی» در ذیل محتوای پنهان و با کاربرد روش کیفی استخراج شده‌اند. هم محتوای آشکار و هم محتوای پنهان در نهایت به صورت مقادیر کمی گزارش شده‌اند. در کدگذاری داده‌ها به دلیل ماهیت استقرایی تحلیل محتوا به ترتیب مقولات فرعی (جزئی) استخراج و سپس به مقولات اصلی (کلی) منتهی شده است.

در اعتبارسنجی مفاهیم و مقولات از شیوه مرسوم اعتبار صوری استفاده شده است. بدین منظور و با هدف ارزیابی دقت ابزارهای سنجش (در اینجا پرسش‌نامه معکوس، مفاهیم و مقولات) از نظرات و مشاوره تعدادی از کارشناسان و متخصصان مرتبط با موضوع استفاده شده است.

۵ یافته‌های پژوهش

۵٫۱ تحلیل محتوای آشکار: مقوله‌های

چگونه و چه چیزی

در این بخش محتوای آشکار بیانیه‌ها از نظر ویژگی‌های کلی متن که ناظر بر مقوله‌های «چگونه گفته شده» (سال انتشار، میزان مشارکت سمن‌ها، شیوه انتشار، زبان انتشار، مخاطب و گستره جغرافیایی محتوای بیانیه‌ها) و مقوله‌های «چه چیزی

روش و رهیافت تحلیل محتوا: داده‌ها به دو روش کمی و کیفی و با بهره‌گیری از رهیافت استقرایی تحلیل شده‌اند. از تحلیل کمی در توصیف محتوای آشکار (برلسون، ۱۹۵۲: ۱۸) و از تحلیل کیفی در استخراج و استنباط محتوای پنهان و معانی مستتر در داده‌ها (کرپندورف، ۱۳۸۳: ۲۶) استفاده شده است. رهیافت استقرایی - که تحلیل محتوای متعارف نیز نامیده می‌شود - ناظر بر منطق پژوهش و جستجوی قواعد عام از دل مشاهدات مشابه است و معمولاً در مطالعات اکتشافی رواج دارد (تبریزی، ۱۳۹۳: ۱۲۳).

متن بیانیه‌ها با استخراج و کدگذاری واحدهای ثبت تحلیل شده است. «واحد ثبت» به قسمتی از متن مانند کلمه یا نماد، مضمون، کاراکتر (شخص)، پاراگراف و مورد (آیتم) اشاره دارد. این واحد «بخش خاصی از محتواست که برحسب جایگاه آن در مقوله‌ای معین توصیف می‌شود» (کرپندورف، ۱۳۸۳: ۷۵). با گروه‌بندی مجدد واحدهای ثبت، «مقولات» ساخته شده‌اند. مقولات زاییده متن و برای ساماندهی مفاهیم و مضامین در قالب مجموعه‌های معنادار به کار می‌روند. «مقوله‌بندی در تحلیل محتوا، همان کدگذاری متن برای تحلیل آن است» (ببی، ۱۳۸۶: ۶۵۳). مقوله‌های «چه چیزی گفته شده»، «چگونه گفته شده»، «مربوط به ارزش‌های عاطفی» و «مربوط به ارزش‌های فکری» مهم‌ترین و شناخته‌شده‌ترین مقوله‌ها در تحلیل محتوا هستند (صدیق سروستانی، ۱۳۷۵: ۱۰۰).

1. Babbie

گفته شده» (چیستی بیانیه) است، مورد بررسی قرار گرفته است:

جدول (۳) شیوه انتشار

بیانیه مشترک یا انفرادی	سمن مشارکت‌کننده	تعداد بیانیه	درصد
جمعی	جمعی از سمن‌ها	۲۴	۷۷/۴
انفرادی	انجمن سبز چیا	۶	۱۹/۴
انفرادی	کانون فرهنگی هنری وه‌ژین	۱	۳/۲
کل		۳۱	۱۰۰

تنها سمن‌هایی هستند که به صورت جداگانه نیز به انتشار بیانیه اقدام کرده‌اند. اولی و ۶ دومی ۱ بیانیه منتشر کرده‌اند.

از نظر شیوه انتشار، ۲۴ مورد از ۳۱ بیانیه یعنی تقریباً ۸۰ درصد به صورت جمعی و مشترک منتشر شده‌اند. انجمن سبز «چیا» و کانون فرهنگی هنری «وه‌ژین»

جدول (۴) میزان مشارکت سمن‌ها در صدور بیانیه

سمن فرهنگی	تعداد	وه‌ژین	رونان	ف.ا.	ژپانه‌وه	نمایش	روچپار	ژین	نهامه	تجسمی	ف.ا. نی	موسیقی	خوشنویس	آسو	زنان	کل
میزان مشارکت	۲۵	۲۲	۲۲	۲۱	۱۹	۱۴	۱۱	۱۰	۸	۴	۴	۳	۴	۳	۱	۳۱
درصد	۸/۶۰	۷۱	۷۱	۶/۷۷	۶/۳۱	۴/۲۵	۳/۵۵	۳/۳۲	۲/۸۵	۱/۹۲	۱/۹۲	۱/۷۹	۱/۷۹	۱/۷۹	۱/۲۳	۱۰۰

(فیلم و عکس، خوشنویسی، موسیقی، تجسمی) به‌استثنای انجمن «نمایش» در انتهای جدول است. به نظر این تفاوت به ماهیت کار فردی یا جمعی انجمن‌ها برمی‌گردد. کار و فعالیت گروهی در هنرهایی نظیر نقاشی، گرافیک، مجسمه‌سازی، عکاسی و خوشنویسی به‌ندرت وجود دارد و تولیدات این هنرها محصول خلوت‌گه و خلاقیت فردی است به‌عکس فعالیت‌هایی که ماهیت آن‌ها به جمع و تلاش گروهی (مانند هنر نمایش) گره خورده است. مشارکت اندک انجمن فرهنگی ادبی نی و انجمن زنان به دلیل انحلال و توقیف زود هنگام آن‌ها به ترتیب در سال ۱۳۹۲ و ۱۳۹۴ است.

از نظر میزان مشارکت در صدور بیانیه‌ها انجمن سبز چیا پیشگام فعالیت و مشارکت مدنی در شهر مریوان است و در بیشتر بیانیه‌ها (۸۰ درصد) نقش فعالانه دارد. در مرتبه بعدی انجمن‌های فرهنگی، ادبی و علمی مانند وه‌ژین، رونان و فرهنگی ادبی مریوان با مشارکت ۷۰ درصدی قرار دارند. انجمن مردمی پیشگیری از اعتیاد (ژپانه‌وه) با ۶۰ درصد و انجمن نمایش با ۴۵ درصد در مرتبه‌های بعدی قرار دارند.

نکته مهم حضور سمن‌های محیط‌زیستی، علمی، اجتماعی، ادبی - فرهنگی در صدر جدول مشارکت سمن‌ها در صدور بیانیه و حضور انجمن‌های هنری

جدول (۵) توزیع فراوانی بیانیه‌ها برحسب سال انتشار

سال انتشار	۱۳۹۱	۱۳۹۲	۱۳۹۳	۱۳۹۴	۱۳۹۵	۱۳۹۶	۱۳۹۷	۱۳۹۸	۱۳۹۹	۱۴۰۰	کل
فراوانی	۰	۴	۴	۱	۲	۲	۵	۱۰	۲	۱	۳۱
درصد	۰	۱۲/۹	۱۲/۹	۳/۲	۶/۵	۶/۵	۱۶	۳۲/۳	۶/۵	۳/۲	۱۰۰

در طول ۱۰ سال اخیر به‌طور میانگین هر سال تقریباً ۳ بیانیه منتشر شده است. با وجود این پراکندگی انتشار بیانیه‌ها بسیار زیاد است به‌طوری‌که بیشترین بیانیه‌ها با ۱۰ مورد در ۱۳۹۸ منتشر شده است در حالی‌که در سال ۱۳۹۱ هیچ بیانیه‌ای منتشر نشده و در سال‌های ۱۳۹۴ و ۱۴۰۰ تنها یک بیانیه انتشار یافته است. فراوانی بالای بیانیه‌های منتشره در سال ۱۳۹۸ ناشی از کثرت رویدادهایی (مانند

وقوع سیل در مناطق جنوب غربی ایران؛ وقایع مرتبط با خشونت خانگی در مریوان؛ رویدادهای محیط‌زیستی از جمله تخریب جنگل، جاده‌کشی نظامی در کوسالان، سال روز جان باختن شهدای محیط‌زیست مریوان؛ حمله ترکیه به کردستان سوریه و همه‌گیری بیماری کرونا) است که در این سال به وقوع پیوست.

جدول ۶) بررسی موضوعی بیانیه‌ها (براساس مقولات اصلی)

ردیف	موضوع	تعداد بیانیه	درصد
۱	محیط‌زیست	۹	۲۹
۲	زنان	۴	۱۳
۳	جامعه مدنی	۴	۱۳
۴	مسائل اجتماعی (انتخابات، ساخت‌وساز غیرمجاز، خشونت علیه کولبران)	۳	۹/۵
۵	سلامت (بحران کرونا)	۳	۹/۵
۶	زبان مادری	۲	۶/۵
۷	کردهای خارج از ایران	۲	۶/۵
۸	خیریه	۲	۶/۵
۹	سایر (اتحاد انجمن‌ها، پاسداشت نوروز)	۲	۶/۵
	کل	۳۱	۱۰۰

مسائل و موضوعات محیط‌زیستی با ۲۹ درصد (۹ بیانیه) بیشترین اهمیت و اولویت را برای سمن‌های مریوان دارد. این موضوع نشانگر عمق فجایع و معضلات محیط‌زیستی و دغدغه فعالان مدنی است. تخریب جنگل‌ها، قربانی شدن فعالان محیط‌زیست، تخریب منابع آبی و چشمه‌ها، شکار غیرمجاز، احداث پالایشگاه و حمایت از انجمن‌های زیست‌محیطی از موضوعات و محورهای بیانیه‌های محیط‌زیستی است.

موضوع «زنان» و «جامعه مدنی» (هر یک با ۱۳ درصد) از دیگر محورهای دارای اولویت در بیانیه‌ها

است. بیانیه‌های معطوف به دفاع از حقوق زنان و نفی خشونت به‌ویژه خشونت خانگی همراه با موضوع دفاع از «جامعه مدنی» و واکنش در برابر محدودیت‌های اعمال‌شده مانند تعطیلی و توقیف یا لغو مجوز سمن‌ها و بازداشت و تحت‌فشار قرار گرفتن فعالان مدنی در اولویت دوم اهمیت قرار دارد.

موضوع‌گیری نسبت به مسائل اجتماعی موجود در مریوان (از جمله فرهنگ و مشارکت سیاسی پیشامدرن در انتخابات شهری، ساخت‌وساز غیرمجاز و خشونت علیه کولبران)؛ هم‌چنین توجه به

دو موضوع دیگر نیز وجود دارد که به صورت موردی در بیانیه انعکاس یافته است: یکی اطلاع‌رسانی در مورد تشکیل اتحادیه انجمن‌ها و دیگری بیانیه‌ای است که در آن بر پاسداشت نوروز به‌مثابه یکی از آئین‌های فرهنگی - تاریخی مردم کرد تأکید شده است.

سایر مسائل اجتماعی مانند بحران سلامت در دوره کرونا؛ مسأله زبان مادری؛ همدردی و احساس مسؤولیت نسبت به دردها و مصائب کردهای خارج از ایران؛ و یا تشکیل کمپین‌های خیریه و فراخوان برای جمع‌آوری کمک‌های مردمی در سوانح و بلایایی طبیعی از دیگر موضوعات اجتماعی منعکس‌شده در بیانیه سمن‌های مریوان است.

جدول (۷) زبان انتشار، مخاطب و گستره جغرافیایی محتوای بیانیه‌ها

مقوله اصلی	مقولات فرعی	تعداد	درصد
مخاطب	نهادهای حکومتی (قوه قضاییه، دولت، نهادهای انتظامی و امنیتی و شهرداری)	۲۰	۶۴/۵
	شهروندان و عامه مردم	۱۰	۳۲/۳
	نهادهای بین‌المللی	۱	۳/۲
زبان انتشار	فارسی	۲۴	۷۷/۵
	کردی	۷	۲۲/۵
گستره جغرافیایی	شهرستان	۱۶	۵۱/۶
	منطقه (مناطق کردنشین ایران)	۱۲	۳۸/۷
	کشوری	۲	۶/۵
	بین‌المللی	۱	۳/۲

مردم عادی هستند^۱ (به‌جز بیانیه کردی شماره ۱۵ که مخاطب آن هم عامه مردم و هم نهادهای حکومتی است).

«گستره جغرافیایی محتوا» ناظر بر این است که موضوع بیانیه‌های منتشرشده راجع به کدام منطقه جغرافیایی است. از این نظر ۴ منطقه شهرستانی، مناطق کردنشین ایران، مناطق کشوری و بین‌المللی قابل‌تفکیک است. بیش از نیمی (۵۲ درصد) از بیانیه‌ها مربوط به شهر (شهرستان) مریوان و تقریباً ۴۰ درصد نیز مسائل و موضوعات مناطق کردنشین را موردتوجه قرار است. این نتیجه نشان می‌دهد که سمن‌ها نماینده واقعی اجتماعی هستند که از بطن آن برخاسته‌اند و بدواً نسبت به مسائل و مشکلات آن خود را متعهد می‌دانند. باوجوداین عطف توجه به موضوعات کشوری و بین‌المللی نیز در رویکرد بیانیه‌ها دیده می‌شود، اگرچه در تحلیل نهایی

از نظر مخاطبان به‌طورکلی بیانیه‌ها سه گروه را هدف قرار داده‌اند. در بیشتر موارد (۶۵ درصد) مخاطب بیانیه‌ها، نهادهای حکومتی (ازجمله قوه قضاییه، دولت، نهادهای امنیتی، نیروی انتظامی و شهرداری) است. باوجوداین مخاطب تقریباً یک‌سوم (۳۲ درصد) از بیانیه‌ها نیز شهروندان و عامه مردم هستند. نهایتاً در یک مورد نهادهای بین‌المللی مورد خطاب قرار گرفته‌اند.

بیشتر بیانیه‌ها یعنی ۷۷/۵ درصد آن‌ها به زبان فارسی و ۲۲/۵ درصد به زبان کردی منتشر شده‌اند. تحلیل بیانیه‌ها نشان می‌دهد که رابطه‌ای مستقیم بین مخاطب بیانیه و زبان انتشار آن وجود دارد. به عبارتی تقریباً همه بیانیه‌هایی که مخاطب آن نهادهای حاکمیتی است به زبان فارسی منتشر شده و در مقابل از زبان کردی فقط در انتشار بیانیه‌هایی استفاده شده است که مخاطب آن شهروندان و

۱. برای اطلاع از زبان بیانیه‌های ۳۱ گانه به جدول ۲ نگاه کنید

۵٫۲٫۱ لحن بیانیه‌ها

«لحن یا هدف» بیانیه‌ها را می‌توان در ذیل محتوای هدفمند و معطوف به مقوله «ارزش‌های فکری» دسته‌بندی کرد. بر این اساس دو مقوله از محتوای بیانیه‌ها قابل استخراج است: لحن «مطالبه‌گرانه یا انتقادی» و لحن «روشنگرانه یا آگاهی‌بخش». در مقوله نخست بیانیه‌ها یا پیگیر خواسته‌ها، انتظارات و مطالباتی هستند که مورد غفلت قرار گرفته است و یا این‌که منتقد روندهای موجود بوده و بر اصلاح و بهبود آن تأکید دارند. اما در مقوله دوم آگاه‌سازی شهروندان با هدف ارتقای سطح مادی و معنوی زندگی آنان مورد تأکید است. این مقوله هم‌چنین زیرمقولات اطلاع‌رسانی و فراخوان‌های عمومی را شامل می‌شود.

محتوای این قبیل بیانیه‌ها نیز به دغدغه‌های جمعی، هویتی و محلی برمی‌گردد.

۵٫۲ تحلیل محتوای پنهان: مقوله‌های مربوط به ارزش‌های فکری و ارزش‌های عاطفی

علاوه بر تحلیل محتوای آشکار که بر ویژگی‌های کلی بیانیه‌های ۳۱ گانه دلالت دارد، محتوای پنهان بیانیه‌ها نیز موردسنجش قرار گرفته است. مقوله‌های مربوط به «ارزش‌های فکری» و «ارزش‌های عاطفی» در ذیل محتوای پنهان طرح شده‌اند. تحلیل محتوای پنهان ناظر بر مقولاتی است که به‌صورت ناآشکار، غیرمستقیم و در لایه‌های زیرین بیانیه‌ها (به‌صورت هدفمند یا غیرهدفمند) منعکس می‌شود.

جدول ۸) لحن بیانیه‌ها

درصد	جمع	تعداد	مقولات فرعی	مقولات اصلی
۵۴/۸	۱۷	۹	عدالت‌خواهی (حقوقی، اجتماعی، انتظامی و ...)	مطالبه‌گرانه یا انتقادی
		۶	مطالبات محیط‌زیستی	
		۲	مطالبات زبانی (زبان کردی)	
۴۵/۲	۱۴	۷	آگاهی‌بخشی	روشنگرانه یا آگاهی‌بخش
		۷	اطلاع‌رسانی و فراخوان عمومی	

جنگل‌ها، کشتار حیوانات، احداث پالایشگاه و جاده کشی در مناطق حفاظت‌شده، تصاحب منابع طبیعی (و زبانی) (مطالبه آموزش زبان مادری) طرح شده‌اند. بیانیه‌های «روشنگرانه یا آگاهی‌بخش» شامل مواردی همچون روشننگری نسبت به حقوق زنان، انتخابات، آگاهی‌های محیط‌زیستی، سلامت عمومی و قتل‌های ناموسی هستند. بین مخاطب بیانیه‌ها و لحن بیانیه نوعی همسویی دیده می‌شود. مخاطب بیانیه‌های مطالبه‌گرانه و انتقادی، حاکمیت

سمن‌های مریوان هم موضع مطالبه‌گرانه یا انتقادی اتخاذ کرده و هم نقش روشنگرانه خود را به‌عنوان یک نهاد مدنی ایفا کرده‌اند، اگرچه نسبت اولی (۵۵ درصد) به دومی (۴۵ درصد) تا حدودی بیشتر است^۱. بیانیه‌های «مطالبه‌گرانه یا انتقادی» در سه زیرمقوله عدالت‌خواهی (مطالبه قضایی و روشننگری در مورد پرونده مرگ‌های مشکوک، کشتن کولبران، بازداشت فعالین مدنی، حمله به نهادهای مدنی، بی‌احترامی به زنان، اقدامات غیرقانونی و سلامت عمومی)، محیط‌زیستی (تخریب چشمه‌ها و

۱. در بسیاری از بیانیه‌ها هر دو لحن دیده می‌شود اما در اینجا رویکرد غالب بیانیه‌ها در نظر گرفته شده است.

عاطفی» و بیانگر احساساتی هستند که در واژگان مورد استفاده نسبت به موضوعات مختلف انعکاس یافته است. این مقولات - برخلاف «لحن بیانیه»ها - بیانگر محتوای غیرهدفمند یا قصد نشده‌ای هستند که به شکل غیرارادی و از ضمیر ناخودآگاه ناشران بیانیه‌ها نشأت گرفته است.

و مخاطب بیانیه‌های روشن‌گرانه مردم و شهروندان هستند.

۵,۲,۲ تقابل‌های دوگانه

تقابل‌های دوگانه یا مفاهیم متضاد از دیگر مقولاتی است که در لایه‌های زیرین بیانیه‌ها دیده می‌شود. این مفاهیم بازنمای مقولات معطوف به «ارزش‌های

جدول ۹) بازنمایی تقابل‌های دوگانه در بیانیه‌ها

درصد	جمع	فراوانی	زیر مجموعه (مقولات فرعی)	مقوله اصلی	مقولات متضاد
۷۶	۴۰۴	۱۲۵	ملت - مردم	جامعه	جامعه/حکومت
		۱۲۳	عمومی - مدنی		
		۹۲	جامعه - اجتماع - جوامع		
		۵۴	انسان - بشر		
		۱۶	مشارکت - همکاری - همدلی		
۲۴	۱۲۷	۴۳	مسئول - مسئولان - مقام	حکومت	
		۳۹	قانون - عدالت		
		۱۹	حکومت - دولت		
		۱۷	قاضی - قضایی - دادستان - دادگاه		
		۹	نظامی - انتظامی - امنیتی		
۴۵/۷	۳۷	۲۴	صلح - آشتی - توسعه - زندگی	واژگان مثبت	واژگان مثبت/واژگان منفی
		۱۳	خوشبختی - سعادت - شادی - عشق - آزادی		
۵۴/۳	۴۴	۳۰	جنگ - نابودی - ویرانی - مرگ	واژگان منفی	
		۱۴	بدبختی - مصیبت - رنج - تنفر - تعرض		
۷۸/۶		۶۶	کرد - کردی - کردستان	هویت کردی	هویت کردی/هویت ایرانی
۲۱/۴		۱۸	فارس - فارسی - ایران	هویت ایرانی	

از واژه‌های مرتبط با حکومت دارند، درحالی‌که با فراغ بال از واژه‌های مرتبط با جامعه استفاده کرده‌اند.

در مقوله دوم یعنی کاربرد واژگان «مثبت/منفی»، نتایج حاکی از این است که با تفاوتی ۱۰ درصدی «واژگان منفی» بیشتر از «واژگان مثبت» در متن بیانیه‌ها منعکس شده‌اند. هم‌چنین از ۳۱ بیانیه منتشره (جدول ۲) ۳۰ بیانیه مربوط به موضوعات با بار معنایی منفی هستند: قتل، خشونت، بازداشت، جنگ، بیماری، مرگ، تخریب محیط‌زیست، سیل، ستم قومی و زبانی، تعرض به حقوق زنان، کشتار حیوانات. تنها بیانیه فاقد محتوای منفی بیانیه

مقولات «جامعه/حکومت»، «واژگان مثبت/منفی» و «هویت کردی/ایرانی» از جمله تقابل‌های دوگانه‌ای است که از محتوای پنهان بیانیه‌ها استخراج شده است. اولین دسته در ذیل مقوله «جامعه/حکومت» دسته‌بندی شده‌اند. درحالی‌که حکومت یا نهادهای حکومتی مخاطب دوسوم بیانیه‌ها هستند، اما در مقایسه این دو برابر نهاد، وزن و تعداد واژگان ناظر بر مفهوم «جامعه» نسبت به واژگانی که بر مفهوم «حکومت» دلالت می‌کنند با تفاوت معناداری بیشتر است (به ترتیب ۷۵ به ۲۴ درصد). به نظر می‌رسد نویسندگان بیانیه‌ها تمایل بسیار کمی برای استفاده

۵،۲،۳ سیاست هویت

سیاست هویت قرارگیری هویت در کانون منازعات سیاسی و سازمان یافتن حول تجربه‌ای خاص با هدف به رسمیت شناخته شدن و دیده شدن است (فوکویاما، ۱۳۹۷) ریشه‌های نظری این مفهوم به دیدگاه صاحب‌نظران جنبش‌های اجتماعی جدید (اینگلهارت، ۱۳۷۷؛ هابرماس، ۱۳۹۲؛ تورن، ۱۹۸۱ و کاستلز، ۱۳۸۰) برمی‌گردد. این مقوله بیانگر چگونگی تلقی مردم از هویت خود و جایگاهشان در جامعه و سیاست و رابطه آن با عمل سیاسی است. سیاست هویت با تأکید بر تفاوت‌های بارز اجتماعی و فرهنگی، ابزاری برای به چالش کشیدن ساختارهای قدرت و ثروت و نوعی مقاومت علیه جریان‌های همسان‌سازی است که به شیوه‌ای آمرانه و از بالا بر زندگی اجتماعی تحمیل می‌شوند (دان، ۱۳۸۴: ۵۳-۳۳).

این مقوله از مقولات مهمی است که می‌توان در لایه‌های زیرین و محتوای پنهان تعداد قابل‌توجهی از بیانیه‌ها مشاهده کرد. «سیاست هویت» در واقع بازنمای سیاسی شدن سمن‌ها تحت تأثیر هویت کردی است، آنجا که بخش مهمی از مضمون بیانیه‌ها و مطالبات منعکس شده در آن به‌طور مشخص از گرایش‌های هویتی سمن‌ها تأثیر می‌پذیرد. تقابل «هویت کردی/ایرانی» که پیش‌تر بررسی شد یکی از مصادیق این مقوله است.

تشکیل «شورای تشکل‌های مدنی مریوان» است. کفه سنگین بیانیه‌های دارای بار منفی و هم‌چنین کاربرد واژگان منفی در متن بیانیه‌ها از یک جهت ناشی از الگوی زبانی و رویکرد عمدتاً انتقادی و بدبینانه سمن‌ها نسبت به وضعیت موجود و از طرف دیگر متأثر از شرایط و زمینه‌های نامساعد، بحرانی و آسیب‌زایی (مانند معضلات اجتماعی، جنگ، فجایع طبیعی، خشونت و غیره) است که در آن ضرورت صدور و انتشار بیانیه احساس می‌شود. بدیهی است که در چنین شرایطی واژگان با بار معنایی منفی بیش از واژگان مثبت احتمال تکرار و بروز دارد.

نهایتاً مقوله سوم، تقابل «هویت کردی/ایرانی» است. تحلیل محتوای بیانیه‌ها از این نظر نشان می‌دهد که واژگان دال بر «هویت کردی» با تقریباً ۸۰ درصد، فراوانی و تکرارپذیری بیشتری نسبت به «هویت ایرانی» دارند. با توجه به اینکه گستره جغرافیایی بیش از ۸۰ درصد بیانیه مربوط به کردستان است منطقی‌اً این یافته بدیهی می‌نماید. اما دلایل دیگری وجود دارد که می‌توان آن را ذیل مقوله «سیاست هویت» و غلبه آن در نگرش سمن‌ها جستجو کرد. این مقوله در ادامه مورد تحلیل قرار می‌گیرد.

جدول ۱۰) بازنمایی سیاست هویت در بیانیه‌ها

تعداد	شماره بیانیه	محتوای بیانیه
۳	۵-۲۳-۲۴	کردستان عراق و سوریه
۲	۹-۱۸	زبان کردی (زبان مادری)
۲	۱-۸	فرهنگ کردی (لباس- عید نوروز)
۲	۱۷-۱۹	کردهای سایر استان‌ها
۱	۳۰	بازداشت فعالان مدنی کردستان
۱۰		تعداد کل

انعکاس یافته است. اگرچه در بیشتر بیانیه‌ها دغدغه‌های اجتماعی و مسائل پیرامونی (مانند

براساس یافته‌ها جهت‌گیری و تمایلات هویتی (کردی) به‌کرات و به‌روشنی در بیانیه‌های مختلف

بررسی محتوای بیانیه‌ها مانند میزان مشارکت سمن‌ها، شیوه انتشار، مخاطبان، زبان انتشار، گستره جغرافیایی و چستی موضوعی بیانیه‌ها و همچنین بررسی نقش و کارکرد سمن‌ها به‌مثابه نهاد میانجی حکومت و شهروندان از پرسش‌های اصلی مقاله حاضر است.

براساس یافته‌های پژوهش سمن‌های مریوان بیشتر بیانیه‌های خود را به‌صورت جمعی و مشترک منتشر کرده‌اند. این نتیجه علاوه بر این‌که اتحاد و همدلی سمن‌ها در عین تکرر و تنوع فعالیت آن‌ها را نشان می‌دهد، بیانگر همگرایی و سازگاری آن‌ها با هویت راستین سازمان‌های مردم‌نهاد جامعه مدنی است. تشکیل «شورای تشکل‌های مدنی مریوان» به‌منظور ایجاد هماهنگی و اقدام مشترک در سال ۱۳۹۲ نمود عینی این هویت راستین و جدیت در پیگیری اهداف عام‌المنفعه است.

محیط‌زیست، زنان، جامعه مدنی، مسائل اجتماعی، سلامت و مسأله زبان مادری از مهم‌ترین موضوعات منعکس‌شده در بیانیه‌ها است. این یافته را می‌توان همسو با داعیه‌های نظری اینگلهارت (۱۳۷۷) و هابرماس (۱۳۹۲) در گرایش به ارزش‌های فرامادی و کیفیت زندگی توسط جنبش‌های جدید و سازمان‌های مدنی تفسیر کرد. موضوعات و چالش‌های «محیط‌زیستی» - که تقریباً در یک‌سوم بیانیه‌ها منعکس شده است - بیشترین فراوانی و در نتیجه اهمیت را برای سمن‌ها دارد. این ارجحیت از یک طرف ناشی از نگرانی‌های عدیده‌ای است که در سال‌های اخیر در رسانه‌ها و افکار عمومی نسبت به محیط‌زیست بکر و منحصربه‌فرد مریوان و مخاطرات و تهدیدات آن شکل گرفته و طبعاً سمن‌های مریوان به‌مثابه نهاد واسط و صدای افکار عمومی تلاش می‌کنند این نگرانی‌ها و مخاطرات را به گوش مسؤولان دولتی و حاکمیتی برسانند. از طرف دیگر نمی‌توان انکار کرد که غلبه گرایش محیط‌زیستی تا حد زیادی متأثر از نام و جایگاه شناخته‌شده انجمن «سبز چیا» است که به‌نوعی نقش پیشاهنگی را در جامعه مدنی مریوان ایفا

محیط‌زیست، مسأله زنان، مسائل شهری، سلامت) طرح شده‌اند اما تقریباً موضوع و محتوای یک‌سوم بیانیه‌های منتشرشده را می‌توان بازنمای مقوله «سیاست هویت» دانست.

با استناد به یافته‌ها در ۱۰ بیانیه از ۳۱ بیانیه منتشره بر مسائل و موضوعاتی تأکید شده است که ریشه در گرایش‌ها و تمایلات هویتی (کردی) فعالان سمن‌ها دارد: حساسیت و همدلی با کردهای خارج (عراق و سوریه) که در بیانیه‌های شماره ۵ (فراخوان حمایت از کردهای سنگال)، شماره ۲۳ (محکومیت حمله ترکیه به کردستان سوریه) و شماره ۲۴ (درخواست تحریم کالاهای ترکیه) دیده می‌شود و همچنین احساس مسؤولیت نسبت به کردهای سایر استان‌ها (مانند حمایت از انجمن «ولات» شهر بوکان در بیانیه ۱۷ و برگزاری کمپین حمایت از سیل‌زدگان لرستان در بیانیه ۱۹) از جمله این گرایش‌های هویتی است. برجسته‌سازی مسائل زبانی و به‌طور خاص تأکید بر زبان کردی به‌عنوان موضوع بیانیه‌های شماره ۹ و ۱۸ که سمن‌ها به مناسبت روز جهانی زبانی مادری منتشر کرده‌اند و همچنین توجه به نمادها و عناصر فرهنگ کردی مانند لباس (بیانیه شماره ۱) و عید نوروز (بیانیه شماره ۸) از دیگر مصادیق سیاست هویت در کنشگری مدنی سمن‌های مریوان است. نهایتاً این هویت سیاسی را می‌توان در بیانیه شماره ۳۰ و موضع‌گیری سمن‌ها در خصوص بازداشت فعالین مدنی کردستان مشاهده کرد.

۶ بحث و نتیجه‌گیری

مقاله حاضر در چارچوب نقش و کارکرد سازمان‌های مردم‌نهاد به‌مثابه یکی از مهم‌ترین بازیگران نوظهور بخش سوم (جامعه مدنی) به مطالعه سمن‌های مریوان و بررسی عملکرد آن‌ها پرداخته است. این هدف با بررسی و تحلیل محتوای بیانیه‌هایی انجام‌شده که این نهادها به مناسبت‌های مختلف در طول ۱۰ سال اخیر (۱۳۹۱-۱۴۰۰) منتشر کرده‌اند.

غیرقانونی (مانند بازداشت فعالین مدنی و تحدید و تعلیق نهادهای مدنی) از موضوع انتقادی و مطالبه‌گرانه واکنش نشان داده‌اند و از طرف دیگر به واسطه اطلاع‌رسانی، آگاهی‌بخشی، فراخوان‌های مشارکتی و جلب حمایت عمومی در موضوعات و مناسبت‌های گوناگون شهروندان را مخاطب قرار داده و بدین شیوه زمینه‌های علاقه‌مندی و درگیری فزاینده شهروندان در امور اجتماعی و تقویت سرمایه اجتماعی را فراهم ساخته‌اند. در واقع این نتایج مؤید رویکرد توکویل (۱۳۸۳) و همچنین نظریه پاتنام (۱۳۸۴) در مورد کارکرد انجمن‌های مدنی و سازمان‌های مردم‌نهاد است. آنجا که توکویل به انجمن‌های مدنی به‌مثابه چشم مستقل جامعه و ابزاری برای کنترل قدرت دولت و پاسخگویی آن نگریده و پاتنام این انجمن‌ها را مولد و زمینه‌ساز توسعه اجتماعی می‌داند.

تورن (۱۹۸۱) و کاستلز (۱۳۸۰) ظهور و فعالیت جنبش‌های اجتماعی جدید و سازمان‌های مدنی در جامعه معاصر را نوعی سازمان‌دهی برای کنترل زندگی و مبارزه بر سر هویت می‌دانند. در این چشم‌انداز هویت به کانونی برای ستیز میان نیروهای اجتماعی و سیاسی بدل می‌شود. تحلیل محتوای بیانیه‌ها نشان می‌دهد که سیاست هویت یعنی سیاسی شدن سمن‌ها تحت تأثیر هویت کردی اثر و نمود قابل‌توجهی در محتوای بخش عمده‌ای از بیانیه‌ها دارد. اگرچه سمن‌ها خود را ملتزم به قواعد و اصول فعالیت مدنی می‌دانند اما نمی‌توان سیاست هویتی حاکم بر کنشگری آنان را نادیده گرفت. به نظر می‌رسد بازنمایی هویت ممکن است نتیجه به‌حاشیه‌راندگی هویت کردی در گفتمان حاکم باشد که سمن‌ها آن را به‌مثابه امکان و ابزاری برای مقاومت در برابر این سلطه گفتمانی تعریف می‌کنند. سوزدهای سیاسی طردشده از راه بازنمایی هویت به مقابله با گفتمان مسلط می‌پردازند.

به‌طورکلی و آن‌گونه که از محتوای بیانیه‌ها برمی‌آید می‌توان استدلال کرد که سمن‌های مریوان در بستر شرایط موجود توانسته‌اند نقش‌ها و

می‌کند. انجمن «سبز چیا» بیشترین بیانیه‌ها را به‌صورت انفرادی منتشر کرده (۶ عنوان) و در مجموع در انتشار ۸۰ درصد بیانیه‌ها نقش داشته است. بیانیه‌های با موضوع «زنان» و «جامعه مدنی» نیز در رده بعدی اهمیت و اولویت سمن‌هاست. موضوع جامعه مدنی و حمایت از فعالیت و فعالان این حوزه در واقع دفاع سمن‌ها از هویت وجودی خویش است. آن‌ها در برابر تهدیدات موجود علیه فعالان مدنی (مانند بازداشت اعضای انجمن یا سایر فعالان مدنی) و محدودیت‌های تحمیلی بر سمن‌ها (مانند تعطیلی یا توقیف) به‌صورت متحد و با قاطعیت در قالب بیانیه‌های مختلف واکنش نشان داده‌اند. سمن‌های مریوان هم‌چنین هم‌سو با نقش فعالانه نهادهای مدنی ملی و بین‌المللی در پیگیری مطالبات زنان و مبارزه علیه گفتمان نابرابر جنسیتی به‌کرات در بیانیه‌های خود و به مناسبت‌های مختلف ضمن آگاهی‌بخشی و فرهنگ‌سازی، به نقد ساختار و گفتمان رایج ضدزن (از جمله قتل ناموسی، تحقیر و بی‌احترامی به زنان) در جامعه مردسالار کردستان پرداخته‌اند. حساسیت نسبت به سایر مسائل اجتماعی مانند خشونت علیه کولبران، ساخت‌وساز غیرمجاز شهری، چالش سلامت در دوره کرونا و مسأله زبان مادری از دیگر موضوعات محوری است که به‌مثابه ارزش‌های فرامادی و ارزش‌های معطوف به کیفیت زندگی در بیانیه‌های سمن‌ها منعکس شده است.

سمن‌ها مریوان در بیانیه‌های خود عمدتاً هم نهادهای حاکمیتی و هم جامعه (شهروندان) را متناسب با رسالت دوگانه‌ای که برای خود تعریف کرده‌اند مخاطب قرار داده‌اند: اتخاذ موضع مطالبه‌گرانه و انتقادی نسبت به حاکمیت؛ و آگاهی‌بخشی و روشننگری معطوف به جامعه. از یک‌سو آن‌ها با مخاطب قرار دادن نهادهای حاکمیتی و انتقال خواسته‌ها، نارضایتی‌ها و اعتراضات جامعه به نهادهای دولتی و قضایی و امنیتی، نسبت به روندهای ناعادلانه (از جمله حقوق زنان، قتل کولبران، تخریب محیط‌زیست، تبعیض زبانی) و اقدامات

کارکردهای مورد انتظار از سازمان‌های جامعه مدنی را به‌خوبی ایفا کنند و وجود آن‌ها با کارکردها و تأثیرات مثبت چندگانه همراه بوده است. این نتایج منطقیاً به معنای ایجاد زمینه‌های مناسب و امکانات بیشتر برای توسعه کمی و کیفی فعالیت سمن‌ها و تلاش برای حذف و تقلیل شرایطی است که ممکن است به سیاست هویت و گرایش‌های غیرمدنی دامن بزند. باوجود این برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری جامع مستلزم انجام مطالعات بیشتر در حوزه سمن‌های مریوان از زوایای دیگر از جمله مطالعه فعالان جامعه مدنی، اهداف و عملکرد آن‌ها و بررسی موضوع و نگرش شهروندان و همچنین پژوهش در رابطه این حوزه با سایر نهادهای اجتماعی، سیاسی و فرهنگی است.

منابع مالی

این مقاله حمایت مالی نداشته است.

سهم نویسندگان

این مقاله مستخرج از پایان‌نامه کارشناسی ارشد خانم سحر کهنه‌پوشی با راهنمایی جناب آقای دکتر حامد شیرینی و مشاوره جناب آقای دکتر مهدی قادری است.

تعارض منافع

هیچ‌گونه تعارض منافع توسط نویسندگان بیان نشده است.

منابع

- آل‌سیدغفور، سیدمحمدتقی و زهیری، علیرضا. (۱۳۹۵). *سیاست هویت و جنبش‌های اجتماعی جدید*. علوم سیاسی، ۱۹(۷۴)، ۱۱۹-۱۴۰.
- افضلی، رسول، ایرانخواه، احمد و مومنی، حسن. (۱۳۹۷). بررسی نقش سمن‌ها در پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی، مورد مطالعه: شهر تهران. *جغرافیا و روابط انسانی*، ۱(۱)، ۵۶۹-۵۹۲.
- اینگلهارت، رونالد و آبرامسون، پل. آر. (۱۳۷۸). امنیت اقتصادی و دگرگونی ارزشی. ترجمه شهناز شفیعی‌خانی. *نامه پژوهش، شماره ۱۴ و ۱۵*، ۵۹-۱۰۵.
- بی، ازل. (۱۳۸۶). *روش‌های پژوهش در علوم اجتماعی*. جلد ۲. ترجمه رضا فاضل، تهران: سمت.
- بورديو، پیر. (۱۳۸۱). *نظریه کنش*. ترجمه مرتضی مردیها، تهران: انتشارات نقش و نگار.
- پاتنام، روبرت. (۱۳۸۴). *دمکراسی و سنت‌های مدنی*. ترجمه محمدتقی دلفروز، تهران: دفتر مطالعات و تحقیقات سیاسی وزارت کشور.
- پایگاه اطلاع‌رسانی خیریه‌ها و سمن‌های کشور. (۱۴۰۲). بانک اطلاعات خیریه‌ها و سمن‌ها. در <https://khairieh.com>
- تبریزی، منصوره. (۱۳۹۳). تحلیل محتوای کیفی از منظر رویکردهای قیاسی و استقرایی. *فصلنامه علوم اجتماعی*، ۲۱(۶۴)، ۱۰۵-۱۳۸.
- توکویل، آلکسی. (۱۳۸۳). *تحلیل دموکراسی در آمریکا*. ترجمه رحمت‌الله مقدم مراغه‌ای، تهران: انتشارات علمی و فرهنگی.
- جلالی، محمد، حجازی، یوسف، رضوانفر، احمد و پورطاهری، مهدی. (۱۳۹۴). تحلیل چالش‌های فراروی سازمان‌های مردم‌نهاد
- زیست‌محیطی استان کردستان. *فصلنامه روستا و توسعه*، ۱۸(۳)، ۸۵-۱۰۷.
- جلایی‌پور، حمیدرضا. (۱۳۸۱). *جامعه‌شناسی جنبش‌های اجتماعی*، تهران: انتشارات طرح نو.
- حبیب‌پور گتایی، کرم. (۱۳۹۷). ارزیابی عملکرد سازمان‌های غیردولتی (سمن‌های) کشور در حوزه‌ی زنان و خانواده. *فصلنامه شورای فرهنگی اجتماعی زنان و خانواده*، ۲۰(۷۹)، ۸۶-۴۵.
- دان، رابرت. جی. (۱۳۸۴). *نقد اجتماعی پست مدرنیته: بحران‌های هویت*. ترجمه صالح نجف، تهران: پردیس دانش.
- داوودی گرمارودی، هما، گلدوزیان، ایرج و طلوعی‌مقدم، احمد. (۱۳۹۹). نقش سازمان‌های مردم‌نهاد ملی و بین‌المللی در پیشگیری از جرایم زیست محیطی. *زیست و توسعه فرابخشی*، ۵(۶۸)، ۱۱-۲۸.
- دلایز، علی. (۱۴۰۰). *مربان کنونی، هویت مدرن و جایگاه جامعه مدنی*. مقاله ارائه شده در کنفرانس مربان‌شناسی. در دست انتشار، (به زبان کردی).
- دماری، بهزاد، حیدرنیا، محمدعلی و رهبری بناب، مریم. (۱۳۹۳). نقش و عملکرد سازمان‌های مردم‌نهاد در حفظ و ارتقای سلامت جامعه. *فصلنامه پایش*، ۱۳(۵)، ۵۴۱-۵۵۰.
- رازقی، نادر و لطفی‌خاچکی، بهنام. (۱۳۹۷). تحلیل جامعه‌شناختی چالش‌های بقا و پایداری سازمان‌های مردم‌نهاد فعال در حوزه آسیب‌های اجتماعی؛ با تأکید بر رابطه آنها با دولت. *جامعه‌شناسی نهادهای اجتماعی*، ۵(۱۱)، ۹۷-۱۲۸.

فوکویاما، فرانسیس. (۱۳۸۵). *پایان نظم، سرمایه اجتماعی و حفظ آن*. ترجمه غلامعباس توسلی، تهران: انتشارات حکایت قلم نوین.

فوکویاما، فرانسیس. (۱۳۹۷). *هویت؛ تقاضای کرامت و سیاست نفرت*. ترجمه رحمان قهرمانپور، تهران: نشر روزنه.

قادرزاده، امید و کریمی، ایوب. (۱۳۹۹). *فعالیت در سازمان‌های مردم‌نهاد؛ بساخت شبکه ارتباطی جدید به مثابه جایگزین محدودیت‌های ساختاری: ارائه نظریه زمینه‌ای. مسائل اجتماعی ایران، ۱۱(۵)، ۲۰۳-۲۳۲*.

قانع‌راد، محمدامین و حسینی، فریده. (۱۳۸۴). *ارزش‌ها، شبکه روابط و مشارکت در سازمان‌های غیردولتی (مطالعه تجربی در بین جوانان تهران). جامعه‌شناسی ایران، ۳(۳۶)، ۹۷-۱۲۳*.

کاستلز، مانوئل. (۱۳۸۰). *عصر اطلاعات: اقتصاد، جامعه و فرهنگ (قدرت هویت)*. جلد دوم. ترجمه حسن چاوشیان، تهران: طرح نو.

کاظمی، حجت. (۱۳۹۴). *از شکست بازار تا شکست دولت: مناقشه بازارگرایان و دولت‌گرایان در دوران مدرن. پژوهش سیاست نظری، ۱۰(۱۸)، ۱۶۸-۱۲۷*.

کرپیندورف، کلوس. (۱۳۸۳). *تحلیل محتوا: مبانی روش‌شناسی*. ترجمه هوشنگ نایبی، تهران: نشر نی.

کلمن، جیمز. (۱۳۷۷). *بنیادهای نظریه اجتماعی*. ترجمه منوچهر صبوری، تهران: نشر نی.

لطفی، بهنام. (۱۳۹۸). *۳. مطالعه چالش‌های فراروی سمن‌های حمایتی برای مداخله در مسائل اجتماعی و بهبود وضعیت اقشار آسیب‌پذیر. جامعه‌پژوهی فرهنگی، ۱۰(۴)، ۴۹-۷۶*.

ریفکین، جرمی. (۱۳۹۴). *پایان کار: زوال نیروی کار جهانی و طلوع عصر پسابازار*. ترجمه حسن مرتضوی، تهران: اختران

سرایبی، حسن و قاسمی، زهرا. (۱۳۸۱). *گونه‌شناسی انجمن‌های داوطلبانه در ایران (پژوهشی در انجمن‌های حمایتی). جامعه‌شناسی ایران، ۴(۴)، ۲۶-۵۶*.

سعیدی، علی اصغر. (۱۳۸۴). *رابطه دولت و سازمان‌های غیردولتی زنان در ایران (جستجوی یک همکاری بهینه). پژوهش زنان، ۳(۳)، ۲۷-۵۸*.

سعیدی، محمدرضا. (۱۳۸۲). *درآمدی بر سازمان‌های غیردولتی، تهران: سمت*.

سلیانی، مسعود و وثوقی، منصور. (۱۳۹۷). *تحلیل ظرفیت سازمان‌های مردم‌نهاد در نظارت بر عملکرد دولت و ارائه استراتژی‌های بهبود. توسعه محلی روستایی - شهری. توسعه روستایی، ۱۱(۱)، ۹۵-۱۱۴*.

سیدمن، استیون. (۱۳۹۲). *کشاکش آرا در جامعه‌شناسی*. ترجمه هادی جلیلی، تهران: نشر نی.

صدیق‌سروستانی، رحمت‌الله. (۱۳۷۵). *کاربرد تحلیل محتوا در علوم اجتماعی. نامه علوم اجتماعی، ۸(۸)، ۹۱-۱۱۴*.

عبدالهی، احمد و ایمان، محمدعلی. (۱۳۸۵). *ارزیابی کارکرد اجتماعی سازمان‌های غیردولتی در ایران. رفاه اجتماعی، ۶(۲۳)، ۲۷۷-۳۰۱*.

عبدالهی، محسن و بشیری موسوی، مهشید. (۱۳۹۴). *نقش سازمان‌های جامعه مدنی در فقرزدایی. رفاه اجتماعی، ۱۵(۵۹)، ۷-۳۷*.

علمداری، کاظم. (۱۳۹۴). *جامعه مدنی: گفتارها، زمینه‌ها و تجربه‌ها، تهران: توانا*.

هابرماس، یورگن. (۱۳۹۲). *نظریه کنش ارتباطی: عقل و عقلانیت جامعه*. ترجمه کمال پولادی، تهران: مرکز.

واعظی، طیبه و صادقی محسن. (۱۳۸۸). *موانع تشکیل و کارآمدی سازمان‌های غیردولتی در ایران*. *مجله پژوهش‌های حقوقی*، ۸ (۱۵)، ۳۷۵-۴۰۷.

وزارت کشور. (۱۳۹۶). *بانک اطلاعات جامع تشکلهای مردم‌نهاد کشور*، طرح پژوهشی آمارگیری و تشکیل سامانه بانک داده‌ها و اطلاعات سازمان‌های مردم‌نهاد.

یعقوبی، الهام، نوشیروان بابلی، پگاه، محمدی، سارا و خان محمدی، هادی. (۱۴۰۰). *تحلیل تأثیر و تأثر اهم مسائل سازمان‌های مردم‌نهاد در ایران*. *مطالعات راهبردی سیاست‌گذاری عمومی*، ۱۱(۴۰)، ۷۵-۱۰۰.

لطفی‌خاچکی، بهنام و ایمانی جاجرمی، حسین. (۱۳۹۹). *مطالعه موانع شناساندن مسائل اجتماعی به جامعه توسط سازمان‌های مردم‌نهاد با روش نظریه‌ی بنیایی*. *مطالعات و تحقیقات اجتماعی در ایران*، ۹ (۱)، ۱۳۱-۱۶۰.

نادری خورشیدی، علیرضا، فقیه علی‌آبادی، هادی و بهرامیان، حجت‌الله. (۱۳۸۹). *نقش سازمان‌های مردم‌نهاد در مهندسی اجتماع*. *نشریه سیاست دفاعی*، ش ۷۳، ۹۱-۱۱۸.

نش، کیت. (۱۳۸۵). *جامعه‌شناسی سیاسی معاصر: جهانی شدن، سیاست و قدرت*. ترجمه محمدتقی دلفروز، تهران: نشر کویر.

نوروزی، لایلا، عزیزآبادی فراهانی، فاطمه و لولاآور، منصوره (۱۴۰۰). *نقش سازمان‌های مردم‌نهاد در مدیریت فرهنگی شهرداری تهران*. *مطالعات الگوی پیشرفت اسلامی ایرانی*، ۹(۱۸)، ۱۵۰-۱۲۵.

- Berelson, B. (1971). *Content analysis in communication research*. New York: Hafner
- Bratton, M. (1989). The politics of government - NGO relations in Africa. *World Development*, 17(4), 569-87.
- Diamond, L. (1997). *Consolidating the third wave democracies*. Baltimore: Johns Hopkins University Press.
- Diamond, L. (1994). Rethinking civil society: toward democratic consolidation. *Journal of Democracy*, 5(3), 4-17.
- Edwards, M. (2004). *Civil society*. Cambridge: Polity Press.
- Global Leadership Bulletin. (2015). *Facts and stats about NGOs worldwide*. In <https://www.standardizations.org/bulletin/?p=841>
- Harrison, T. (2017). NGOs and personal politics: The relationship between NGOs and political leaders in West Bengal, India. *World Development*, 98, 485-96.
<https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2017.05.008>
- Karns, M. P. (2016). *Nongovernmental organization*, Encyclopedia Britannica.
- [lizuka, A.](#) (2018). The nature and characteristics of Japanese NGOs in international disaster response. *Disaster Prevention and Management*, 27(3), 306-320.
<https://doi.org/10.1108/DPM-12-2017-0303>
- Malk Mohammadi, I., and Mirbod M. (2005). The role of environmental non-governmental organizations in natural resources management extension (case study in Iran). *American Journal of Environmental Sciences*. 1(3), 221-229.
- Nelson-Nuñez, J. (2019). Substitution or facilitation: service-delivery ngos and political engagement in the Peruvian amazon. *Comparative Political Studies*, 52(3), 445-477.
<https://doi.org/10.1177/0010414018774376>
- Ramantah, R., & Ebrahim, A. (2010). Strategies and tactics in NGO-Government relations insights from slum housing in Mumbai. *Nonprofit Management & leadership*, 21(1), 21-42.
- Touraine, A. (1981). *The voice and the eye: an analysis of social movements*. Cambridge University Press: Cambridge.
- Yasmeen, A., Ahmad, M., Raziq, M. M., & Khan, M. L. (2020). Structural empowerment, cultural diversity, and interpersonal conflict: evidence from international ngos in Pakistan. *International Journal of Cross Cultural Management*. 20(2), 119-124.